

Ruska meka moć i kineska prisutnost u Srednjoj Aziji: komparativna analiza Kazahstana, Kirgistana i Tadžikistana

---

Slipac, Robert

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:014728>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

Ruska meka moć i kineska prisutnost u Srednjoj Aziji: komparativna
analiza Kazahstana, Kirgistana i Tadžikistana

Diplomski rad

Mentor. izv. prof. dr. sc. Davor Boban

Student: Robert Slipac

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Ruska meka moć i kineska prisutnost u Srednjoj Aziji: komparativna
analiza Kazahstana, Kirgistana i Tadžikistana

Diplomski rad

Mentor. izv. prof. dr. sc. Davor Boban

Student: Robert Slipac

Zagreb, rujan 2023.

Izjavljujem da sam diplomski rad „Ruska meka moć i kineska prisutnost u Srednjoj Aziji: komparativna analiza Kazahstana, Kirgistana i Tadžikistana”, koji sam predao na ocjenu mentoru izv. prof. dr. sc. Davoru Bobanu, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Robert Slipac

Za moje roditelje i moju zaručnicu koji su me u ovom životnom razdoblju neizmjereno podupirali i motivirali

Zahvaljujem Vam se na svemu. *Her şey için çok teşekkür ediyorum, İyi ki varsınız.*

Sažetak

Srednja Azija predstavlja izrazito bogatu regiju prirodnim resursima i mineralima. Stoga, geografska bliskost, partikularno, Kazahstana, Kirgistanu i Tadžikistanu biva pod utjecajem dviju susjednih velikih sila: Rusije i Kine. Analiziranjem koncepta meke moći komparirani su slučajevi ruske meke moći i kineske prisutnosti koja postupno transformira u meku moć. U oba slučaja primjenjivani su kulturalni i ekonomski mehanizmi kao mjerilo utjecajnosti Rusije i Kine nad trima državama regije. Rezultati istraživanja upućuju na snažni kulturalni utjecaj Rusije nad trima državama nakon suodnosa u Carstvu i Sovjetskom Savezu, i na dominantni kineski utjecaj u sferi ekonomskih odnosa izgrađen na temeljima novog Puta svile. Dodatno, kineska rastuća ekonomska prisutnost ukazuje na blagi pad ruske meke moći u Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu, ali nedovoljnu da bi Kina svrgnula Rusiju. Cilj ovog istraživanja nije baziran samo na komparativnoj analizi meke moći i utjecaja već i na dodatnom proširenju interesa prema srednjoazijskoj regiji.

Ključne riječi: Inicijativa „pojas i put“, Kazahstan, Kirgistan, Srednja Azija, Ruska meka moć, Tadžikistan

Abstract

Central Asia is a region extremely rich in natural resources and minerals. Therefore, the geographical proximity, in particular, of Kazakhstan, Kyrgyzstan and Tajikistan is influenced by two neighboring great powers: Russia and China. Analyzing the concept of soft power, the cases of Russian soft power and Chinese presence, which is gradually transforming into soft power, are compared. In both cases, cultural and economic mechanisms were used as a measure of the influence of Russia and China over the three states of the region. The results of the research point to the strong cultural influence of Russia over the three countries after the relationship in the Empire and the Soviet Union, and to the dominant Chinese influence in the sphere of economic relations built on the foundations of the new Silk Road. Additionally, China's growing economic presence indicates a slight decline in Russian soft power in Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Tajikistan, but not enough for China to topple Russia. The goal of this research is not only based on the comparative analysis of soft power and influence, but also on the additional expansion of interest towards the Central Asian region.

Key words: Belt and Road Initiative, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Central Asia, Russian soft-power, Tajikistan.

SADRŽAJ

Sažetak.....	i
Abstract.....	ii
Popis ilustracija.....	iv
Popis kratica.....	v
1. Uvod.....	1
2. Metodologija i teorijski okvir.....	3
3. Povijesno značenje Rusije u Srednjoj Aziji.....	5
3.1. Ruska meka moć u Kazahstanu.....	8
3.2. Ruska meka moć u Kirgistanu i Tadžikistanu.....	19
4. Put svile u kontekstu kinesko-srednjoazijskih odnosa.....	25
4.1. Kineska prisutnost u Kazahstanu.....	26
4.2. Kineska prisutnost u Kirgistanu i Tadžikistanu.....	31
5. Usporedba ruskog i kineskog vanjskopolitičkog djelovanja.....	35
6. Zaključak.....	38
7. Literatura.....	41

POPIS ILUSTRACIJA

Tablice

Tablica 1: Popis broja etničkih Rusa u Kazahstanu prema objavljenim cenzusima u periodu 1959.-2009.....	9
Tablica 2. Kazahstanski studenti u inozemstvu vs. u Rusiji.....	14
Tablica 3. Kazahstanski uvoz i izvoz robe (2023.) (%).....	16
Tablica 4: Radnički priljev novca iz Rusije u Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan.....	23
Tablica 5. Kineski izvoz i uvoz robe prema Kirgistanu i Tadžikistanu (2015.-2018./2022.)..	34

Slike

Slika 1: Regija Srednje Azije i utjecajno susjedstvo.....	3
Slika 2. Kazaška latinica na primjeru tipkovnice.....	11
Slika 3. Rezultati kazahstanskog WEB pretraživanja iz svibnja 2023.....	13
Slika 4. Geografski položaj naftovoda Tengiz, Kashagan i Karachaganak.....	18
Slika 5. Ekonomsko-tranzicijski koridori Inicijative pojasa i puta (BRI).....	28

POPIS KRATICA

B

BRI – Inicijativa pojasa i puta

C

CACGP – Cjevovod Srednja Azija-Kina

CAPS – Srednjoazijski energetska sustav

CCP – Kineska komunistička partija

CCWAEC – Koridor „Kina-Srednja Azija-Zapadna Azija“

CNPC – Kineska nacionalna naftna korporacija

CPC – Kaspijski cjevovodni konzorcij

CSTO – Organizacija Ugovora o zajedničkoj sigurnosti

E

EAEU – Euroazijska ekonomska unija

EDB – Euroazijska razvojna banka

EU – Europska unija

I

IBC – Interbank konzorcij

K

KAZ – Kazahstan

KGZ – Kirgistan

KPO – Naftni pogon Karachaganak

R

RF – Ruska Federacija

S

SAD – Sjedinjene Američke Države

SCO – Šangajska organizacija za suradnju / Šangajska kooperacija

SSR – Savezna Socijalistička Republika

T

TJK - Tadžikistan

X

XUAR – Xinjiang Ujgur Autonomna Regija

1. Uvod

Geografski položaj Srednje Azije obuhvaća teritorije pet takozvanih „-stan“ država: Kazahstana, Kirgistana, Tadžikistana, Turkmenistana i Uzbekistana. Srednja Azija, koja je u fokusu istraživanja, prostire se od Kaspijskog jezera na zapadu do područja zapadne Kine na istoku. Graniči s Ruskom Federacijom na sjeveru, a s Iranom i Afganistanom na jugu. Na njihov ekonomski rast utječu zalihe raznih minerala, nafte, ugljena i prirodnog plina. Veliki dio srednjoazijskog područja pokriven je stepama i pustinjama od kojih se izdvajaju Karakum u Turkmenistanu te Kizilkum u dijelovima Kazahstana, Uzbekistana i Turkmenistana. Topografska raznolikost Srednje Azije uočljiva je na jugoistoku regije s planinskim lancima Pamir i Tanšan, koji se protežu se kroz Kirgistan i Tadžikistan, i altajskim planinskim lancem koji se proteže kroz Kazahstan.

Na sjevernoj granici Srednje Azije, Kazahstan, graniči s bivšim patronom, Ruskom Federacijom. Nakon raspada Sovjetskog Saveza 1991., Ruska Federacija (RF) zadržala je snažan utjecaj nad ekonomski najmoćnijom i najvećom državom regije Kazahstanom. Povoljni odnosi između Moskve i prvog kazaškog predsjednika Nursultana Nazarbajeva dodatno su je ojačali kao vodeću vanjsku silu u Kazahstanu. Iako ima izravnu granicu samo s Kazahstanom, raspadom Sovjetskog Saveza, ruski utjecaj osjetio se i u ostalim srednjoazijskim državama. Prema tomu, države srednje Azije Rusiju ne vide samo kao nasljednicu Sovjetskog Saveza, već i kao najvažnijeg saveznika. Na istoku, Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan graniče s Narodnom Republikom Kinom. Značaj kineskih odnosa s državama Srednje Azije može se okarakterizirati kroz ekonomski i kulturološki karakter. Nakon dugog perioda oživio je projekt Puta svile je pri čemu Kina nastoji približiti srednjoazijske države vlastitim interesima. Revitalizirani Put svile u obliku novog kineskog projekta Inicijative pojasa i puta (BRI) postavlja srednjoazijske države u središte kineskih vanjskih interesa. Srednjoazijske države pripadaju skupini turkijskih naroda i pretežito su islamske vjeroispovijesti. Tadžikistan je jedina iznimka jer etnički i kulturološki pripada perzijskoj kulturi. Na južnim granicama Srednje Azije Tadžikistan i Uzbekistan graniče samo s Afganistanom dok Turkmenistan graniči s Afganistanom i s Iranom. Iz navedenoga se može uočiti raznolikost kulturnih dodirnih točaka država Srednje Azije s obzirom na činjenicu da graniče s istočnoeuropskom civilizacijom na sjeveru, islamskom civilizacijom na jugu i sa srodnim turkijskim narodom Ujgura u Kini. Kulturološka raznolikost omogućuje susjednim silama ostvarivanje vlastitih interesa nad Srednjom Azijom.

S obzirom na sve navedeno, cilj ovoga rada temelji se na analizi ruske meke moći i kineske prisutnosti na Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan. U tu svrhu analizirani su i komparirani odnosi istaknutih triju država s ruskim i kineskim utjecajem. Kao predmet analize ovoga rada izostavljeni su Turkmenistan i Uzbekistan. Razlog njihova zanemarivanja sadržan je u nekoliko argumenata. Najprije vrijedi spomenuti djelovanje na razini međunarodnih organizacija kojima pripadaju Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan. Navedene tri države članice su Organizacije ugovora o zajedničkoj sigurnosti (CSTO) pod vodstvom Ruske Federacije i Šangajske organizacije za suradnju (SCO) pod kinesko-ruskom inicijativom. Zatim je važno spomenuti geografski kontekst prilikom čega Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan dijele granicu bilo s Ruskom Federacijom, bilo s Kinom ili u slučaju Kazahstana, s obje velike sile. Treći argument pretežito se referira na izostanak Turkmenistana i Uzbekistana iz predmeta analize pri čemu obje države iskazuju znatan stupanj izolacijske vanjske politike. Na turkmenskom primjeru riječ je o politici neutralnosti. Neutralnost označava pravni status neke države u suzdržavanju od sudjelovanja u ratu između drugih država. Neutralne države zauzimaju nepristran stav u ratnim okolnostima (Un.org, 2020). Uzbekistan do smrti Islama Karimova provodio je znatno niži stupanj neutralne politike, no dovoljan da se izuzme iz predmeta istraživanja ovoga rada.

Vodeći se geografskim položajem i povijesnim kontekstom triju država s RF-om i Kinom kao i ambicijom dviju svjetskih sila u realiziranju većeg utjecaja nad spomenutim državama, Iran je odbačen iz fokusa analize zbog slabijeg utjecaja u odnosu na RF i Kinu. Rad detaljno i precizno odgovora na pitanje važnosti ovih država za kinesku prisutnost i budućnost ruske meke. Ruska meka moć u trima analiziranim postsovjetskim državama Srednje Azije dugotrajnija je i simboličnija od kineske prisutnosti u istim državama. Nastaje na temelju suživota u nekadašnjem SSSR-u i kvalitetno očuvanom statusu ruskog jezika u tim postsovjetskim državama. S ekonomske perspektive, SSSR je zaslužan za inicijalan razvoj energetske i prometne infrastrukture. Ranom modernizacijom triju država otvoren je prostor k ruskom širenju interesa i nakon raspada SSSR-a. S druge strane, kineska prisutnost u regiji relativno je novi fenomen. Kinesko masovno investiranje u te države potencijalno prijeto tradicionalnoj ruskoj dominaciji u regiji. Shodno tomu, istraživačko pitanje ovoga rada nastoji otkriti kako kineska prisutnost u trima srednjoazijskim državama utječe na rusku meku moć. Samim time poslužit će kao vodilja prilikom prihvaćanja ili odbacivanja hipoteze koja glasi „Uslijed kineskog interesnog uzleta u Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu, ruska meka moć u istima postupno opada“. U idućem dijelu ovoga rada, dan je pregled literature srednjoazijske tematike, a u području metodologije, osvrnut će se na korištene teorijske koncepte.

Slika 1. Regija Srednje Azije i utjecajno susjedstvo

Izvor: autor

2. Metodologija i teorijski okvir

Metodološki okvir ovoga rada čini kvalitativna komparativna analiza Kazahstana, Kirgistan i Tadžikistana. Kvalitativni pristup istraživanja baziran je na prikupljanju podataka kojima se objašnjavaju kineski i ruski interesi prema trima kompariranim državama kroz kulturalne i ekonomske čimbenike. U tu svrhu pregledani su sekundarni izvori literature kao što su brojni znanstveni članci, knjige i poglavlja knjiga. Pridodani su kartografski prikazi regije i smjerova infrastrukturnog utjecaja nad trima državama. Podatci su prikazani u tablicama da bi se interpretirala ruske ekonomske meke moći/kineske prisutnosti prema srednjoazijskim državama kroz čimbenike uvoza-izvoza robe i investiranja. Kvalitativna metoda rada obuhvaća više studija slučaja čiji su subjekti analize Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan.

Teorijski je okvir ovoga rada koncept meke moći (*eng. Soft power*) koji je prezentirao američki politolog Joseph Nye 1990. godine u svojoj knjizi „*Bound to lead: the changing nature of American power*“. Koncept meke moći zaživio je na primjeru vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država i primjene postojećih kulturalnih elemenata poput novinskog i filmskog sadržaja u svrhu zadržavanja svjetske dominacije. Jedna od prvih definicija meke moći reflektira se na moć uvjeravanja slabijih aktera da djeluju u korist moćne sile (Nye, 1990: 188). Stoga je moguće pojam meke moći okarakterizirati i kao sredstvo manipulacije jačeg prema slabijem tako da se izbjegava uporaba nasilnih metoda kao što su vojne intervencije ili ekonomske sankcije kakvom je sklona njezina suprotnost, tvrda moć.

Joseph Nye u knjizi „*Soft Power: The Means To Success In World Politics*“ iz 2004. godine ne krije potrebu za isticanjem dominantne američke kulture na globalnoj razini. Referirajući se na izvoz kulture kao iznimno ključnog elementa američke moći, Joseph Nye naglašava manjak otpora prema implementiranju moći ukoliko je pojedina kultura i ideologija privlačne (Nye, 2004: 10). Nedugo zatim, autor suptilno implicira na validnu američku dominaciju u sferi međunarodnih interesa. Pojedini subjekt ima legitimitet nad drugim akterima ukoliko je sposoban uspješno provoditi vlastite interese i pritom oblikovati međunarodna pravila kojih će se pridržavati ostali (Nye, 2004: 10-11). Takav argument opaža američko vodstvo Sjevernoatlantskog Saveza kao njezina osnivača što SAD-u omogućuje jednostavnije provlačenje zahtjeva nad ostalim članicama.

Elementi meke moći, odnosno prisutnosti pronalaze se u primjerima Ruske Federacije, odnosno Kine prema Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu. Ostvarenje vlastitih ciljeva temelje na povijesnom pripadanju Sovjetskom Savezu ili na putevima povijesno-trgovinskih pravaca Puta svile koji je upravo u tu svrhu u modernoj kineskoj povijesti oživio. S obzirom na to da meka moć obuhvaća kulturalne i ekonomske mehanizme nametanja nacionalnih interesa, potrebno je razumjeti pozadinsko djelovanje dviju sila u Srednjoj Aziji. Kinesko-ruski odnosi zasnovani su na zajedničkoj suradnji koja graniči s prikrivenim rivalstvom. Suradnja dviju država najbolje je oslikana kreiranjem SCO-a koji nastoji srednjoazijske države odvući od zapadnih sila. Međutim, rastuće kinesko investiranje u srednjoazijske države može dovesti do smanjenja ruske meke moći u regiji, a samim time i do njezina slabljenja.

Relativno nedovoljan broj istraživača usmjeren je na proučavanje vanjske politike i političkog sustava „-stan“ država Srednje Azije. Stoga je potrebno detaljnije prezentirati interese vanjskih sila nad srednjoazijskom regijom, te paralelno s time predočiti i mehanizme kojima analizirane države uspijevaju balansirati u središtu velikih interesa. Postojeći znanstveni radovi relativno su usmjereni ka analiziranju odnosa jedne velike sile s državama Srednje Azije, a ovaj rad obuhvaća obje: Rusiju i Kinu. Nadalje, ova studija slučaja bazirana je na posebnom političko-sociološkom karakteru triju država s naizgled nespojivom kombinacijom rastućeg islama i komunističke tradicije. Zbog manjka znanstvene literature na primjerima Kirgistana i Tadžikistana, istraživanje je bilo limitirano. Osnovni su izvor informacija za ove dvije države internetski novinski članci. U sljedećim dijelovima rada velika pozornost usmjerena je na rusko-kineske aktivnosti da bi približile države studija slučaja svojim interesima.

3. Povijesno značenje Rusije u Srednjoj Aziji

Dugotrajno i zajedničko povijesno nasljeđe RF-a i srednjoazijskih država jedno je od bitnijih sastavnica suvremene ruske meke moći. Bilo da je riječ o autokraciji u Ruskom Carstvu, nedemokratskom komunističkom Sovjetskom Savezu ili trenutnom suvremenom autoritarnom režimu RF-a, postoji snažna i dugotrajna politička i kulturna pozadina djelovanja RF-a na srednjoazijskom teritoriju. Rusko kontinuirano djelovanje u razdobljima različitih sustava ukazuje na uspješno očuvanje moći nad regijom. Analizom teorijskog koncepta meke moći nužno je objasniti povijesne značajke koje su osnažile odnose na relaciji Srednje Azije (Kazahstana, Kirgistana i Tadžikistana) i Ruske Federacije. Referirajući se na suvremeni vanjskopolitičko termin meke moći Ruske Federacije, ovaj dio rada usredotočen je na vremenski period do raspada Sovjetskog Saveza 1991. godine.

Ruska interakcija s turkijskim narodima obilježena je suživotom i povremenim sukobima sve do dolaska Mongola u 13. stoljeću. Dolazak slavenskih plemena u područje istočno od Dnjestra započelo je u 8. stoljeću, dok su Hazari, pripadnici istoimenog kraljevstva vladali područjem sjeverno od Crnog mora između sedmog i desetog stoljeća (Keller, 2020: 21-22). Razmatrajući geografski položaj Hazara, moguće ih je pozicionirati na području današnjeg Krima, a slavenska plemena nastanjivala su područje središnje Ukrajine. Preci današnjih srednjoazijskih naroda koegzistirali su u robnoj razmjeni s Rusima. Iduća razina odnosa uspostavlja se pojavom Džingis-kana i njegova povijesnog prodora prema zapadu. Ovaj period obilježen je suživotom Rusa i Turkijaca pod mongolskom upravom. Navedeno razdoblje označava kohabitaciju pod istim administrativnim i ekonomskim sustavom (Keller, 2020: 23). Sljedeći podatak može se smatrati jednim od najranijih dokaza ruskog kontakta sa Srednjom Azijom. Implementacija mongolske uprave natjerala je rusko stanovništvo na učestalo premještanje (najčešće u svrhu vojne regrutacije) u krajeve bliske središnjoj mongolskoj vlasti (Keller, 2020: 24). U tom nepovoljnom položaju ipak se uočavaju pozitivni dugoročni učinci koji će se odraziti na smjer razvoja budućeg Ruskog Carstva. Protumongolski pokret uslijedio je nizom ustanaka diljem Srednje Azije i Istočne Europe uvođenjem novih kanata usporedno s jačanjem Moskovije, prethodnice Ruskog Carstva.

Godina 1547. prekretnica je u ruskoj povijesti kada se kneževina službeno transformira u carstvo. Titula cara time je postala ekvivalentna mongolskoj tituli kana. Sada je sasvim jasno da ruski politički akteri prvi puta dolaze u izravni dodir sa Srednjom Azijom nedugo nakon pojave Ruskog Carstva. Ruska ekspanzija na kazanjsku (turkijsku) i astrahansku (kaspijsku)

oblast alarmantno su djelovale na kazaške i uzbečke vladare (Keller, 2020: 38-39). S obzirom da područje Srednje Azije tradicionalno predstavlja krucijalan prostor robne razmjene, obje strane nastojale su što bolje iskoristiti novonastalu situaciju. Stoga su potencijalne oružane sukobe sprječavali trgovinskom suradnjom. Kazaška i uzbečka plemena trgovinsku suradnju s Rusima nastojali su iskoristiti kupnjom ruskog oružja s ciljem ostvarenja prevlasti nad Srednjom Azijom (Keller, 2020: 44). U to vrijeme Rusko Carstvo nije imala protektorat nad regijom, ali je vršilo pritisak na slabije aktere. Slabiji kanati/države direktno ulaze u orbitu ruskih interesa čime su primorani surađivati s Rusijom. Ovu teoriju upravo podupire događaj iz 1730. godine kojim kazaški kanat zahtijeva rusku zaštitu uslijed unutarnjeg previranja kanata (Keller, 2020: 45). Do prvih desetljeća 19. stoljeća Rusi uspostavljaju intenzivniji kontakt sa Srednjom Azijom i u određenoj mjeri brane integritet kazaških i uzbečkih kanata. Otvorena ruska invazija na kazaške horde službeno označava početak ruske vlasti nad Srednjom Azijom (Keller, 2020: 87). Ukidanje postojećeg okvira administracije srednjoazijskih nomadskih plemena i formiranja ruskog modela podjele teritorija implementirala je poziciju kazaškog kanata kao satelita Ruskog Carstva.

Godina 1847. može se smatrati konačnim završetkom predruskog Kazahstana. Područje Ferganske doline bogate prirodnim resursima predstavljalo je iduću točku ruskog napada. Kokandski kanat postojao je na teritoriju oko kojega se danas spore Uzbekistan, Kirgistan i Tadžikistan. Bitka oko teritorija današnjih triju država završena je 1876. padom Kokanda pod rusku vrhovnu vlast. Uzevši u obzir tri fokus države ovoga rada, ruska imperija trajala je manje od pola stoljeća prije početka Oktobarske revolucije i ustrojenja socijalističkih republika. Carska Rusija maksimalno se koristila resursima srednjoazijskih država što je rezultiralo izgradnjom željezničkih puteva. Najveću korist od razvoja željezničke infrastrukture imali su ruski trgovci (Keller, 2020: 130). Što se tiče turkijskih naroda, stav prema ruskoj vladavini bio je izrazito polarizirajući. Unatoč rastućem gnjevu prema Ruskom Carstvu, srednjoazijski narodi htjeli su ekonomski napredovati u razdoblju rapidne modernizacije.

Oktobarska revolucija (1917. god.) popularizirala je protumonarhistički sentiment u korist radničkog upravljanja i anti-kapitalističkog establišmenta. Komunistička revolucija rapidno se proširila iz Sankt Peterburga prema Kavkazu i Srednjoj Aziji čime carska doktrina biva zamijenjena lenjinističko-marksističkom ideologijom. Srednjoazijska područja ostala su zatočena u još jednom represivnom sustavu koji je neutralizirao predsovjetski identitet turkijskih naroda u jedan zajednički komunistički. Od tri fokusirane srednjoazijske države Tadžikistan postaje prva proglašena Socijalistička Republika (SSR) 1929. godine. Točno 7

godina nakon tadžikistanske neovisnosti nastaju SSR Kazahstan i SSR Kirgistan. Rusifikacija još uvijek nije dosegla svoj vrhunac čime je otežano provođenje sovjetskog legalnog okvira. Otpor sovjetskoj ekspanziji izražen je rastućom brojkom religijskih škola tijekom 20-ih godina 20. stoljeća (Keller, 2020: 174). Fenomen je moguće objasniti snažnim vrijednosnim i kulturnim obrascima Turkijaca prije, ali i nakon dodira s ruskom civilizacijom. Nisu htjeli prihvatiti potpuno drugi svijet nametnutih normi i obrazaca, a dodatno je na to utjecala i geografska udaljenost od Moskve. Patrijarhalna priroda srednjoazijskih naroda nije podržavala uključivanje pripadnica ženskog spola u javni život čime se Srednja Azija suprotstavlja komunističkoj ideologiji. Shodno tomu, srednjoazijski partijski čelnici često su stavljali nacionalne interese vlastite republike ispred interesa Moskve (Keller, 2020: 178).

Neovisnost kulturnog integriteta turkofonih sovjetskih naroda zauvijek je uzdrmana Staljinovim dolaskom na vlast. Tada su se Kazasi, Kirgizi i Tadžici učili promatrati vlastite etničke karakteristike u sklopu cjelokupnog sovjetskog identiteta (Keller, 2020: 209). Ukratko, SSSR je svojim vrijednostima nastojao indoktrinirati narode sovjetskih republika. Međutim, neki sustavi normi ostali su nepromijenjeni poput religijskih vjerovanja, neravnopravnosti spolova te iznimne važnosti obitelji (Keller, 2020: 209). Prema tomu, ni Carstvo ni sovjetska država nisu uspjeli odvojiti srednjoazijske narode od njihove predruske prirode. Dakle, partikularni kulturni obrasci ostali su nepromijenjeni za razliku od političko-društvenih obrazaca koji su im nametnuti. Komunistička vlast modernizirala je srednjoazijske države uspostavljanjem sekularne države, a industrijalizacijom nastojali su stvoriti novu lokalnu elitu (Keller, 2020: 208-209). Stvaranje lokalne elite pokazalo se uspješnim jer su kazaški Nazarbajev, kirgiški Akajev i tadžikistanski Rahmon bili dugoročni prvi predsjednici novih „demokratskih“ postsovjetskih republika. Netom prije državne samostalnosti, obnašali su dužnost prvog tajnika centralnog komiteta komunističke partije svoje republike. Sve tri države neovisnost su proglasile 1991. godine. Prijelaz iz komunističkog sustava u demokratski sustav vlasti pokazao se neučinkovitim jer su postsovjetske srednjoazijske države zadržale instrumente komunističkog upravljanja državom. Pritom posjeduju niz represivnih mehanizama kontrole stanovništva i prekomjernih ovlasti predsjednika što uključuje dominantnu pobjedu na nepravilnim izborima. Unatoč poistovjećivanju s demokratskim sustavom vlasti, analizirane države klasificiraju se kao autoritarni režim. Uostalom sve tri države uspostavile su bliske odnose s nasljednicom SSSR-a, RF-om koja je klasificirana kao autoritarni režim.

U nastavku se rada pozornost prebacuje na analizu suvremenih odnosa triju postsovjetskih država i ruskog utjecaja kroz primjenu sredstava meke moći. Idući dio rada objasniti će čimbenike ruske meke moći prema Kazahstanu, a zatim prema Kirgistanu i Tadžikistanu. Primjena meke moći sagledana je kroz određene kulturalne faktore poput jezika, edukacije i sl. te kroz infrastrukturne i ekonomske faktore kojima RF nastoji održati svoj višestoljetni teritorij pod vlastitom sferom.

3.1 Ruska meka moć u Kazahstanu

RF je ostvarila uspješne i čvrste odnose s državama Srednje Azije koje su nastale raspadom Sovjetskog Saveza. Osim zajedničke povijesti, geografskog položaja i trgovinskih veza, RF postaje ključan akter u očuvanju sigurnosti država Srednje Azije. Intenzivni rast islamskog fundamentalizma u Afganistanu prijetnja je ne samo Srednjoj Aziji već i RF-u. Rusija je veoma oprezna prema vehabističkim sklonostima Čečenije i Dagestana i Kremlju nije u interesu dopustiti porast potencijalnih srednjoazijskih radikala. Shodno tomu, ruska meka moć prema regiji obuhvaća i odgovor na militantni islamizam. Uslijed bliskoistočne krize i velikog protoka migranata u pitanje se dovodi očuvanje unutarnje ruske stabilnosti (Tsygankov, 2013: 262). Na Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan primjenjuju se dvije kategorije ruske meke moći, koje su zasnovane na kulturalnim i ekonomskim motivima.

Kazahstan je jedini izravni srednjoazijski susjed Rusiji, stoga ima bitnu ulogu u ruskoj vanjskoj politici. Obje države svjesne su materijalne i povijesne potrebe njegovanja sjajnih odnosa (Hudson, 2022: 469). Ruski pokušaj uspostavljanja meke moći unutar Kazahstana važan je za brojne ruske interese u regiji budući da se pojavljuju drugi veliki međunarodni akteri poput Narodne Republike Kine. Ovaj rad isprva će analizirati kulturalne čimbenike ruske meke moći u Kazahstanu i spoznati moguće kazaške odgovore na rusku meku moć.

Ruska vanjska politika meku moć prema Kazahstanu reproducira nizom kulturalnih faktora kao što su: primjena ruskog jezika, obrazovni sustav i medijski sadržaji. Kazahstan u suvremenom razdoblju karakterizira želja za ekonomskim i političkim napretkom koji proizlazi iz bogatstva prirodnim dobrima. Projekti s određenim vremenskim intervalom poput „*Kazakhstan 2030*“ i „*Kazakhstan 2050*“ predstavljaju odskočnu dasku koja potencijalno predstavlja opasnost za ruske interese u susjednoj državi. Time se misli na apsolutnu kazašku neovisnost o ruskom utjecaju i otvoreniji prostor neruskim investicijama i suradnjama. Iako se radi o ekonomskim faktorima i njihovoj kasnijoj analizi u radu, moguće je očekivati njihovo

povezivanje s kulturalnim faktorima. Ukoliko Kazahstan prepozna partikularni kulturalni element meke moći previše nametljivim i opasnim za sami integritet Kazahstana, može se očekivati odgovor iz Astane koji bi nastojao zaustaviti rusku prisutnost u kazaškim stepama. Daljnji fokus ovog rada je na ruskom jeziku u privatno-javnoj sferi kazaškog života, povijesno uvjetovanu rusku manjinu u Kazahstanu te njezine implikacije na kazaški suverenitet. Bitni aspekti ruske meke moći javljaju se u području obrazovnog sustava i svijeta masovnih medija.

Rusku meku moć prema Kazahstanu važno je definirati povijesnim fenomenom koji je trajno utjecao na demografsku sliku Kazahstana a to je značajna ruska etnička manjina. Nedostatak lokalne obrazovne elite, natjerao je čelnike komunističke partije na preseljenje određenog ruskog stanovništva u stagnirajuće sovjetske srednjoazijske republike. Pritom se u rusku korist nije samo promijenila demografska već i politička slika. Godine 1986. Genadij Kolbin postavljen je na čelo Komunističke partije Kazahstana postavši prvi etnički strani čelnik u kazahstanskoj SSR. Masovna doseljenja Rusa i izmjena političke slike u Kazahstanu omogućili su ubrzani rast ruske kulture, ali ujedno i netrpeljivosti Kazaha prema Rusima.

Tablica 1: Popis broja etničkih Rusa u Kazahstanu prema objavljenim cenzusima u periodu 1959.-2009.

Godina cenzusa	Ukupan broj etničkih Rusa (mil.)	Postotak od ukupne populacije (%)
1959.	3,974	42,7
1970.	5,521	42,4
1979.	5,591	40,8
1989.	6,227	37,0
1999.	4,479	30,0
2009.	3,794	23,7

Izvor: Peyrouse, 2008: 4, Pop-stat.mashke.org, 2009.

Referirajući se na tablicu 1., uočava se drastičan pad ruske populacije s posljednja dva popisa stanovništva. U obzir također treba uzeti premještaj glavnog grada iz Almatija u Akmolu (kasnije mijenja naziv u Astana) 1997. godine. Shodno tomu, popisi stanovništva iz 1999. i 2009. godine predočuju pad ruskog stanovništva u Kazahstanu što se može objasniti kazaškim projektom inspiriranim prema *Oralmanima*. *Oralmani* predstavljaju etničke Kazaha koji su se

odlučili vratiti u svoju matičnu domovinu (Diener, 2005: 328). U desetljećima pred integraciju kazahstanske dijaspore, suverenitet kazahstanske SSR bio je nesiguran zbog prijelaza političke moći u korist Rusa. Uočava se kontinuiran rast ruskog stanovništva do maksimuma od 6,2 milijuna u 1989. godini. Rusku demografsku ekspanziju, kazaške vlasti shvatile su kao napad na nacionalnu sigurnost radi potencijalnog ruskog separatizma i odcjepljenja (Laruelle i dr., 2019: 219). Na moguću secesiju Rusa u Kazahstanu, lokalne vlasti odgovorile su premještanjem glavnoga grada iz Almatija u Astanu 1997. godine. Također, Astanu se može smatrati „oralmanskim gradom“ sa slabijim kremaljskim utjecajem meke moći (Hudson, 2022: 474-475). Napori vlasti pokazali su se uspješnima na što ukazuje doselj enje od gotovo milijun etničkih Kazaha u između 1991. i 2014. godine (Witte, 2014). Ruske vlasti nisu se pretjerano obazirale na kazaška nastojanja u smanjenju broja ruske populacije u Kazahstanu. Štoviše, RF je sama financirala povratak Rusa iz Kazahstana unatoč dobrom odnošenju prema ruskoj manjini. (Laruelle i dr., 2019: 221). Ruski jezik podjednako je bio zastupljen i dozvoljen za uporabu u kazaškoj javnoj sferi. Uslijed masovnog odljeva mozgova postojala je mogućnost kazahstanske ekonomske propasti budući da je industrijski sektor bio u ruskim rukama (Laruelle i dr., 2019: 221). U slučaju kazahstanskog lošeg ophođenja prema ruskoj etničkoj manjini, ne bi trebalo uzeti Rusiju zdravo za gotovo. Loše postupanje prema ruskoj manjini moglo bi narušiti odnose dviju država.

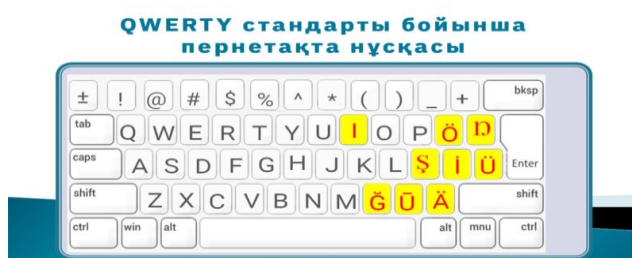
Jedno od temeljnih ruskih oruđa meke moći zasigurno je jezik. Neovisno o kineskom prodoru u Srednju Aziju prednost RF-a je u zajedničkoj primjeni ruskog jezika među trima srednjoazijskim državama. Produbljenoj asimilaciji Kazahstana doprinijela je ruska ekspanzija tijekom imperijalizma i komunizma. Ruski jezik definitivno predstavlja bitan instrument meke moći koji omogućuje Kazasima osjećaj pripadnosti ruskom kulturalnom prostoru (Hudson, 2022: 479). Jezik dodatno predstavlja široki pojam oko kojega se okupljaju ostali dijelovi kulturalne meke moći. Osnovno je sredstvo komunikacije i socijalizacije neovisno da se radi o govorenom ili digitalnom obliku komunikacije. Prisutnost ruskog jezika u Kazahstanu, omogućuje znatnu prednost ruskom utjecaju u odnosu na druge vanjske sile poput Kine, SAD-a ili EU.

Nekonzistentnost službene kazaške statističke agencije izložila je zastarjele podatke o primjeni obaju jezika koji datira iz razdoblja SSSR-a. Prema posljednjem sovjetskom popisu stanovništva iz 1989. čak 64% etničkih Kazaha smatralo je ruski jezik primarnim ili sekundarnim (Demoscope.ru, 1989, cit. prema Laruelle i dr., 2019: 222). U idućim postsovjetskim popisima stanovništva, primjena ruskog jezika gradacijski raste. Prema

podacima iz 1999., Agencija za statistiku Republike Kazahstana objavila je kako $\frac{3}{4}$ etničkih Kazaha koristi ruski jezik u svakodnevnom životu (Stat.gov.kz, 2000, cit. prema Laruelle i dr. 2019: 222). Statistički podaci iz 2009. godine ukazuju na nevjerojatnu dominaciju ruskog jezika čime lingvistička ruska meka moć duboko dopire do etničkih Kazaha. Prema tomu, 79% Kazaha primjenjuje ruski jezik u pisanom obliku dok čak nevjerojatnih 92% ispitanika posjeduje sposobnost razumijevanja ruskog jezika (Stat.gov.kz, 2011, cit. prema Laruelle i dr. 2019: 222).

Primjena ruskog jezika može se pozitivno odraziti u trgovinskoj sferi između dviju država. Prodiranjem ruskog jezika stvorili bi se uvjeti kojim bi se izbjegli nesporazumi prilikom postizanja bilateralnih ugovora. Uporaba ćiriličnog pisma još jedan je ruski kulturalni izvoz u Kazahstan koji je donedavno imao jake i stabilne temelje. U posljednjih nekoliko godina dolazi do destabilizacije ćiriličnog pisma. Kazaške vlasti nastoje prihvatiti latinično pismo u svrhu jednostavnijeg širenja informacija ali i otvaranja prema ostatku svijeta. U skorijoj budućnosti lingvistička reforma kazaških vlasti može ugroziti rusku kulturalnu meku moć. Kazaški jezik pripada uralo-altajskoj/altajskoj skupini turkijske jezične obitelji. Nužno ova promjena ne treba označavati potpuno odbacivanje RF-a, već stvaranje djelomično neovisnog Kazahstana o ruskom utjecaju. Projekt transformacije pisma spominje se u kazaškim krugovima od same neovisnosti 1991. godine i u trenutnoj fazi mogao bi se odužiti najkasnije do njegove implementacije u 2031. (Satubaldina, 2021).

Slika 2. Kazaška latinica na primjeru tipkovnice

Izvor: *Primeminister.kz*

Konverzija pisma predstavlja određeni kazaški iskorak od ruskog zagrljaja na što ukazuje “slika 2”. Kazahstan sporim koracima nastoji u potpunosti povratiti vlastiti primarni identitet zasnovan na predruskim osvajanjima. Kulturalne značajke Kazahstana pritom se nastoje

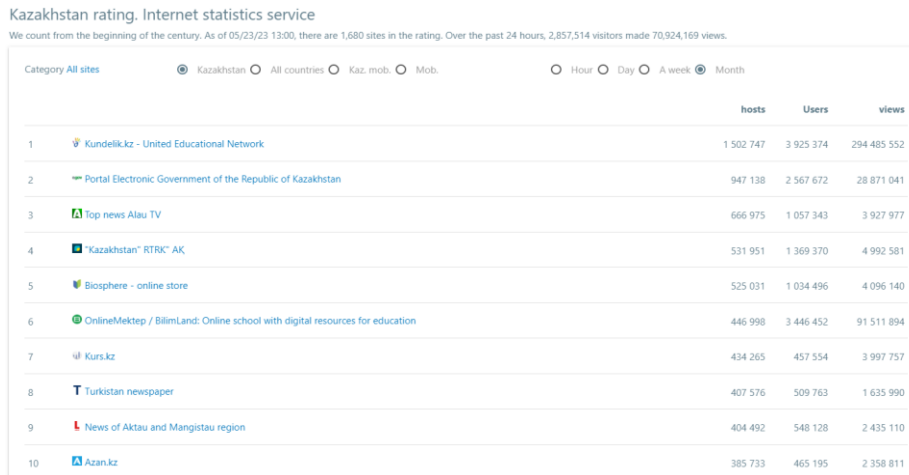
fokusirati na razdoblja mongolskih i seldžučkih/osmanskih osvajanja koja su u kulturalnoj sferi mnogo bliža Kazasima u odnosu na kulturalne elemente istočnoslavenske kulture. Neovisno o sporoj promjeni pisma teško je za očekivati ikakve snažnije promjene na kulturalnoj razini u odnosima dviju država. Također, Kazahstan i Rusija njeguju poseban odnos koji će se dodatno razmatrati u području ekonomske meke moći. Promjenu službenog pisma u ovom spektru kulturalne meke moći nepotrebno je promatrati ruskim porazom već kao dodatna i dozvoljena izgradnja kazaške nacionalne svijesti koja ne upućuje na apsolutno odbacivanje ruskog utjecaja.

Odnosi dviju država zasnovani su i na strahu. Prilikom faze izgradnje države, Nazarbajev je bio primoran izgraditi postkomunistički Kazahstan na osnovama građanskog nacionalizma u svrhu obrane teritorijalne cjelovitosti (Caron, 2019: 186). Igrajući na sigurno, mladi Kazahstan blokirao je širenje ksenofobnih diskursa prihvaćajući slobodu svih stanovnika nevezano o njihovoj etničkoj pripadnosti. Usprkos aktualnom procesu izmjene pisma, ruski i kazaški jezik predstavljaju podjednako sredstvo sporazumijevanja. Stoga nije došlo do velikih promjena jer države Srednje Azije ne mogu tek tako odbaciti ruski utjecaj meke moći. Međutim, u bilateralnim odnosima važniji je ekonomski aspekt između Kazahstana i RF-a.

Neraskidujuća suradnja dviju država vidljiva je i kroz dugoročno investiranje u mlade i obrazovane ljude što dovodi do uspostavljanja novih društvenih elita koje su pod ideološkim stajalištem nametnutim iz Rusije. Takav oblik djelovanja dovodi do stvaranja još više orijentirane pro-ruske populacije u Kazahstanu. Bazirajući se na masovne medije kao jedno od sredstava manipulacije masama ali i širenja dezinformacija, Rusima se otvara dublji prostor u jačanju meke moći. U srednjoazijskim državama s pomalo sumnjivim stavovima prema vanjskom svijetu ovakav pristup čini se dobitnim. Prema tomu, ruske informacije o svijetu putem internetskih stranica, radio postaja ili TV programa omogućuju stvaranje kazaškog javnog mnijenja onakvim kakvim ga RF želi (Hudson, 2022: 479-480). Medijska meka moć igra znatnu ulogu i prema utjecajnim članovima kazahstanskog društva. Laruelle i dr. ističu da kazahstanske političke elite kreiraju interese ovisno o tome kako im ih serviraju ruski mediji (2019: 225). Rusku dominaciju kazahstanskim medijskim prostorom dodatno podupire podatak od 72% ruskih TV programa od cjelokupnog broja vanjskih distributera televizijskih usluga (Hudson, 2022: 482). U novijem razdoblju Kazahstan ipak nastoji limitirati obujam ruskog medijskog djelovanja pri čemu ni ovaj faktor kulturalne ruske meke moći ne biva apsolutno uspješnim u odnosu na prethodna desetljeća. Pretraživanjem statističkih podataka o

internetskom pretraživanju u Kazahstanu, vidljiva je dominacija kazahstanskih internetskih portala iz svibnja 2023. (Zero.kz, 2023).

Slika 3. Rezultati kazahstanskog WEB pretraživanja iz svibnja 2023.

Izvor: Zero.kz, 2023.

S obzirom na to da je internet danas glavno sredstvo prenošenja informacija, začuđujuće je kako nema ruskih internetskih stranica u prvih deset najposjećenijih kazahstanskih stranica (slika 3). Iznenađujuća je pak, responzivnija reakcija kazaških vlasti po pitanju usporavanja priljeva ruskih informacija što je vidljivo na primjeru Slike 3. Laruelle i dr. Upućuju da je došlo do blagog preokreta u širenju ruskih u slučaju Kazahstana. Političko orijentirane televizijske emisije s nacionalističkim diskursom postupno su zamijenile pro-ruske emisije do te mjere da su glavni sudionici kazahstanskih političkih programa nacionalistički orijentirani pojedinci (Laruelle i dr. 2019: 228). Iako se radi o televizijskom području, treba uzeti u obzir i *free-to-air approach* kojima se dovodi do hibridizacije televizijskih kanala i primjene internetskih stranica.

Ovome fenomenu doprinosi ruska invazija na Krim iz 2014. Ruski predsjednik Vladimir Putin izjavio je kako je Kazahstan prvi puta ostvario suverenitet Nazarbajevljevim dolaskom na vlast. (Michel, 2014). Nadalje, Nate Schenkan ističe kako su ovakve tvrdnje ozbiljna opasnost za kazaški suverenitet ukazujući pritom na ruski iredentizam (2016: 2). Stoga ne čudi grublji pristup lansiranja prokazaških medijskih sadržaja u nastojanju da se nacionalizira kazaška populacija.

Iduća kulturalna sastavnica odnosi se na obrazovnu sferu koja ujedno ukazuje na stabilnu rusku meku moć unatoč kazahstanskim naporima u intenziviranju kazaške nacionalne svijesti. Ujedno i unutarnji i vanjski kazahstanski smjer djelovanja otkriva sklonost k balansiranju u odnosu na RF. Uloga ruskog jezika u kazahstanskom obrazovnom sustavu omogućuje jednostavnije širenje kremaljske ideologije prema mlađoj populaciji.

U anketi koju je autorica Victoria Hudson provela, više od polovice studenata ispitanika smatra kako je ruski obrazovni sustav kvalitetniji pri čemu više od polovice ispitanika s pozitivnim povratnim informacijama dolazi iz Kostanaja, grada sa značajnom ruskom populacijom (Hudson, 2022: 478). Unatoč pristranosti prema ruskom obrazovnom sustavu, dio ispitanika s pozitivnom reakcijom dolazi iz Almatija i Astane, gradova sa znatnom kazaškom većinom. Prednost poznavanja stranog jezika, ne samo mladim Kazasima već i Tadžicima i Kirgizima omogućuje kvalitetniji životni standard na području Ruske Federacije. Prema tomu, aktualna pozicija prorusko orijentiranog visokoobrazovanog sustava reprezentira rastući trend među kazaškim studentima (Hudson, 2022, 478). Kao što je prikazano u “tablici 2.”, postotak kazahstanske studentske populacije na studijskom boravku u inozemstvu dominira na ruskom teritoriju.

Tablica 2. Kazahstanski studenti u inozemstvu vs. u Rusiji

Godina	2000	2005	2011	2015	2019
Studijski boravak u inozemstvu	17 214	28 009	39 734	78 035	88 105
Studijski boravak u Rusiji	15 300	20 780	29 865	59 235	71 368
Postotak studenata u Rusiji (%)	89	74	75	76	81

Izvor: Hudson, 2022: 479, UNESCO Institute for Statistics, 2019.

Odlazak iz države korelira s eksponencijalno rastućim brojem Kazaha na sveučilištima u Rusiji čime je omogućen ruski cilj (in)doktriniranja akademske dijaspore. Ruska (in)doktrinacija kazaških studenata dovodi do stvaranja pozitivnije slike o Rusiji kao ključnom partneru Kazahstana. Politička elita važan je čimbenik koji utječe na ove brojke. Slanje buduće akademske elite u inozemstvo proizveo bi novi val Kazahstanaca koji bi se u domovinu vratili

s iskustvima stečenim školovanjem u kvalitetnijem obrazovnom sustavu (Cornell i dr., 2021: 80). Ovisno o državi završetka studija, buduća kazaška elita formirala bi proruski, odnosno proturuski sentiment. Pojam mača s dvije oštrice jasno se iscrtava iz strategije inozemnog obrazovanja mladih Kazaha. Isprva bi pristup kvalitetnoj razini obrazovanja mogao stvoriti temelje razvoja kazaškog obrazovnog sustava. No tu postoji i opasnost vesternizacije te daljnje rusifikacije budućeg Kazahstana. Vesternizacija Kazahstana označila bi opasnost od kazahstanskog izdvajanja iz ruske orbite, a daljnja rusifikacija negativno bi se odrazila na Kazahstan uslijed globalnih sankcija koje trpi Rusija.

Jačanjem i implementiranjem kazahstanskog nacionalističkog diskursa vlastima je cilj stvoriti obrazovni sustav koji bi smanjio odljev studenata u RF. Gubitak kompetentne i kvalitetne studentske populacije u bližoj budućnosti oslabio bi ekonomske i društvene aspiracije napretka iskazanima u programima Kazahstana za 2030. i 2050. Shodno tomu, aktualni predsjednik Kasim Tokajev istaknuo je potrebu za reformom obrazovnog sustava dajući veliku važnost obrazovanju na kazaškom jeziku (Vanderhill i dr., 2020: 993). Rizik ovakvog pristupa je u tome što je kazaški jezik globalno nepristupačan za razliku od regionalnog ruskog ili mandarinskog kineskog jezika koji imaju nadmoć nad kazaškim jezikom.

Ekonomski aspekti ruske meke moći nad Kazahstanom predstavljaju važan faktor u oblikovanju odnosa između dviju euroazijskih država. Promatrajući ruski *soft-power* u ekonomiji, nadalje će biti naglasak na ekonomskoj suradnji poput uvoza-izvoza dobara i investiranja u kazahstansku infrastrukturu. Infrastruktura Kazahstana obuhvaća energetske cjevovode i kopnenu prijevoznu infrastrukturu poput cesta i željeznica. Uostalom, Kazahstan je član rusko orijentiranih međunarodnih organizacija poput Euroazijske ekonomske unije (EAEU) i Organizacije Ugovora o zajedničkoj suradnji (CSTO). Euroazijska ekonomska unija radi na jačanju ruskog pojasa moći u postsovjetskom prostoru. Organizacija Ugovora o zajedničkoj suradnji u većoj mjeri predstavlja čimbenike tvrde moći s obzirom da se radi o vojnoj suradnji država postsovjetskog područja te kao takva ima manje implikacije na ovaj rad.

Postsovjetski kazahstanski trend u vanjskoj politici otežava veći ruski prodor u interesnu sferu Kazahstana. Kazahstan kao i ostale srednjoazijske države obiluju zalihama prirodnih resursa poput plina i nafte. Potražnja za prirodnim resursima pretvorila je Kazahstan u potencijalnog i atraktivnog partnera stranim ulagačima. Balansiranjem između različitih vanjskih aktera koji ne uključuju samo RF natjerali su Kazahstan u implementiranju multivektorizma.

Pojam multivektorizam objašnjava suvremeni smjer kazahstanske vanjske politike. Manje države često će se koristiti ovom metodom ukoliko postoji velika potražnja za njihovom robom (o ovom slučaju o prirodnim energentima). Prema tomu, manje snažne i utjecajne države iskoristit će ovu situaciju pregovaranjem oko cijene prodaje svojih proizvoda utjecajnijim akterima (Omeličeva i Du, 2018: 100). Kazaški multivektorizam otvorio je utjecajni put Kine u regiju što može dovesti do destabiliziranja kontinuirane ruske dominacije. Opasnost od prevlasti ruskih interesa u regiji natjerala je Kazahstan i ostale susjedne države u pronalasku alternativnih rješenja (Lee, 2010: 38). Usprkos tomu, snažne i gotovo neraskidive kazaško-ruske odnose interpretira se kroz uvozno-izvozni robni spektar.

Prema podacima iz 2009 godine, Kazahstan je najveći uvoznik ruske robe (35%), dok Rusija uvozi samo 11% kazahstanski proizvoda (Stats.unctad.org, 2009, cit. prema Zabortseva, 2014: 312). Aktualni podaci iz 2023. godine (prikazani u tablici 3.) ističu ruski kontinuitet u izvozu robe prema Kazahstanu (26,9%), dok RF uvozi oko 12,6% kazaških proizvoda (Stat.gov.kz, 2023). U tom 14-godišnjem rasponu uočen je blagi, ali neznatan porast ruskog uvoza robe iz Kazahstana što može biti protumačeno prošlogodišnjom ruskom invazijom na Ukrajinu i zapadnjačkim sankcijama. Kazahstanska regionalna suradnja s RF-om dodatno je otvorila prostor blokiranoj ruskoj ekonomiji u tekućem razdoblju. Kazahstanska potražnja za ruskom robom u desetljeću i pol drastično je pala. Ovome u prilog ide i snažnija suradnja s Kinom nakon revitalizacije suvremenog Puta svile. Unatoč blagim promjenama u robnoj razmjeni tijekom dva komparirana razdoblja Kazahstan i RF posjeduju stabilno gospodarsko partnerstvo.

Tablica 3. Kazahstanski uvoz i izvoz robe (2023.) (%)

Uvoz kazahstanske robe	Izvoz prema Kazahstanu
Italija (21,4)	Rusija (26,9)
Kina (14,1)	Kina (23,5)
Rusija (12,6)	Njemačka (5)
Južna Koreja (6,7)	SAD (4,6)
Nizozemska (5,7)	Južna Koreja (3,8)

Izvor: Stat.gov.kz, 2023.

Idući bitan čimbenik rusko-kazahstanskih odnosa temelji se na enormnom bogatstvu prirodnim resursima. Nafta predstavlja jedan od glavnih izvora prihoda kazahstanske

ekonomije. Pozadina odnosa s RF-om leži u povijesnom i strateškom smještaju kazaških cjevovoda. Sovjetska konstrukcija kazaških naftovoda i plinovoda uvjetovana je nemogućim zaobilaznjem SSSR-a/RF-a čime je Kazahstan primoran stupiti u energetska partnerstvo s RF-om (İpek, 2007: 1186). Samim time, Kazahstan je ograničen u proširenju trgovinskih veza s državama s kojima nema povijesnu vezu.

Kazahstanska petrokemijska industrija u uzletu je zadnjih nekoliko desetljeća i obuhvaća trećinu bruto domaćeg proizvoda i više od polovice izvoznih prihoda (Eia.doe.gov, 2008, cit. prema Zabortseva, 2014: 315). U kontekstu Srednje Azije, Kazahstan se time postupno promiče u regionalnu silu. Za to je zaslužno uspješno vođenje multivektorske politike. Ruski ekonomski utjecaj nad Kazahstanom uočljiv je u EAEU. Članstvo EAEU zahtijeva prihvaćanje ruskih pravila oko tarifa. RF od Kazahstana također zahtijeva preuzimanje EAEU-ovih normi oko cijena nafte i plina. Prema tomu, RF indirektno dirigira cijene energenata oko kojih je i Kina zainteresirana (Omeličeva, 2022: 10). RF je svjesna opasnosti koja vreba s istoka i kojom bi mogli izgubiti dugogodišnju nadmoć nad regijom. Rusija kupuje kazahstanski plin i naftu po jeftinijoj cijeni, a zatim ih prodaje zapadu po višoj cijeni. Tom taktikom RF iskorištava Kazahstan i ostale srednjoazijske države (Raidmondi, 2019: 1). Iskorištavanje i bogaćenje na tuđim resursima nalikuju na kolonijalistički karakter RF prema Kazahstanu i ostalim državama regije. Ono predstavlja još jedan čimbenik kojim se oslabljuje ruski snažan utjecaj i nadmoć nad Srednjom Azijom.

Glavni izvori kazahstanskog prosperiteta predstavljaju tri naftna i plinska polja: Tengiz, Kashagan i Karachaganak (slika 4.). Naftno polje Tengiz ujedno predstavlja početnu točku tzv. Kaspijskog cjevovodnog konzorcija (CPC) i obuhvaća preostala dva velika lokalna naftna polja završavajući u ruskoj luci Novorosijsku. CPC se često identificira jednim od najvećih svjetskih cjevovoda (Heavens, 2022). Zahvaljujući naftnim poljima Kazahstan je uspostavio mreže distribucije energenata ne samo prema RF-u, već i prema Kini te ostalim vanjskim akterima. Navedena naftna polja izvorište su od oko 1,6 milijardi barela nafte dnevno pri čemu privlače razne strane tvrtke: britanski Shell, talijanski ENI i američki Exxon (Pandey, 2022). Kazahstan je i najveći svjetski izvoznik uranija, pokretača nuklearnih reaktora i samim time u prednosti je tijekom idućih desetljeća uslijed globalne dekarbonizacije (Pandey, 2022). Odmakla faza proizvodnje uranija Kazahstan postavlja na čelnu poziciju ponuditelja novih alternativnih izvora u borbi protiv klimatskih promjena. Uslijed stagnirajuće koalicije s RF-om, Kazahstanu se otvara mogućnost u pronalasku novih partnera.

Slika 4. Geografski položaj naftovoda Tengiz, Kashagan i Karachaganak

Izvor: Rogtecmagazine.com, 2016.

Niti jedan od tri velika kazaška cjevovoda nisu pod izravnom ruskom koncesijom. Tengiz je pod nadzorom američke kompanije Chevron, Karachaganak pod istoimenim naftnim pogonom – Naftni pogon Karachaganaka (KPO), dok Kashagan (ujedno i najmlađi) pripada spektru raznih međunarodnih kompanija iz Italije, Velike Britanije, Sjedinjenih Država i Kine (Raidmondi, 2019: 22-23). Rastuća ulaganja zapadnih sila u Kazahstan, Rusiju je natjerala da shvati ozbiljnost situacije uslijed potencijalnog raskida alijanse s južnim susjedom. RF je započela s priljevom ogromnih količina kapitala u poljoprivredni, industrijski i financijski sektor Kazahstana preko Euroazijske razvojne banke (EDB) (Zabortseva, 2014: 322). Ovim potezom RF je proširila područje investicija u Kazahstan dok su zapadne sile investicijama fokusirane na petrokemijski sektor. Razvojem ostalih ekonomskih grana Kazahstan osigurava veće izvore prihoda. Ovisnost o samo jednom sektoru često je riskantna i u vremenima ekonomskih kriza može uzrokovati krah tog jednog sektora. No, ruska su investiranja u kazahstansku ekonomiju raznolika.

Ruske kompanije uglavnom kupuju neznatan udio stranih kompanija i to preko ruskog naftnog diva Lukoila. Lukoilova subkompanija LukArco vlasnik je 5% udjela u Tengizovom Chevronu, 13% udjela u KPO-u i 12,5% u Kineskoj nacionalnoj naftnoj korporaciji (CNPC) (Raidmondi, 2019: 27). Osim navedenih, Lukoilove investicijske avanture nastavile su se nakon rješavanja spora između Rusije i Kazahstana oko maritimnih granica na sjeveru Kaspijskog jezera 2002. godine. Recentno otkrivena kaspijska naftna polja Tsentralnoye i Kurmangazy pod zajedničkim su koncesijama Gazproma i Rossnefta, odnosno KazMunaiGaza u omjeru „50-50“ (Raidmondi, 2019: 28). Prisustvo stranih kompanija motiviralo je Rusiju u

jačem investiranju u kazahstansku petrokemijsku industriju. Nadalje, Kaspijsko jezero kao bogato nalazište energenata pobudilo je ruske interese za iskorištavanjem i investiranjem u iste.

Ruska meka moć u Kazahstanu projicira se pretežito kroz kulturalnu i ekonomsku sferu djelovanja. Dugotrajna zajednička povijest diljem različitih sustava vladanja utjecala je na stvaranje snažnih veza između dviju država. Osvrtom na rusku meku moć, veza između Rusije i Kazahstana je ujedno i stabilna i stagnirajuća. Ruska stabilnost očituje se kroz vlasničke udjele ruskih kompanija u kazahstanskoj petrokemijskoj industriji i širenjem područja investicija. Stagnacija rusko-kazahstanskih ekonomskih veza uglavnom je uvjetovana rastućom zainteresiranosti zapadnih država o kazahstanskom plinu i nafti. Naravno da je bitan čimbenik u novonastaloj stagnaciji i neuspješna ruska invazija na Ukrajinu te sankcije koje su joj nametnute. U spektru kulturalne meke moći, ruska situacija dosta je jasna. Zajednički suživot znatne ruske manjine, etabliranost ruskog jezika u javnoj sferi i jednostavna prodornost ruskog ideološkog ekspanzionizma preko medija pojednostavljaju rusku meku moć.

Usprkos jednostavnom ruskom implementiranju vlastitih ideja, Kazahstan vrlo oprezno gradi revitalizirani kazaški nacionalizam u svrhu neutralizacije moskovske meke moći. Segmentima poput prijelaza u latinično pismo i medijskom ekspanzijom televizijskih emisija, Kazahstan polako, ali oprezno gradi suvremeni identitet stabilnog i neovisnog regionalnog aktera o Rusiji. Ekonomska meka moć RF utemeljena je na sovjetskoj baštini izgradnje infrastrukture čime je Kazahstan pod velikim ruskim utjecajem. Stabilnost uvoza-izvoza robe maksimalizirala je kazašku ovisnost o ruskom kapitalu. Zahvaljujući izvozu energenata, Kazahstan je uspio proširiti tržište prema istoku i zapadu. Dodatni faktor kazahstanske ovisnosti o ruskoj ekonomskoj mekoj moći može se objasniti diobom Kaspijskog jezera i vlasničkog udjela u naftovode i plinovode s RF-om. Kazahstan će zasigurno nastojati balansirati između tradicionalnog partnerstva s Rusijom kao i s novonastalim partnerstvima, posebice u jeku ruske invazije na Ukrajinu.

3.2 Ruska meka moć u Kirgistanu i Tadžikistanu

Na jugoistočnoj granici Srednje Azije nalaze se dvije ekonomski najnerazvijenije države regije: Kirgistan i Tadžikistan. U političkim, odnosno kulturalnim aspektima razlikuju se od preostalih srednjoazijskih država. Kirgistan je poseban regionalni slučaj po mehanizmu izmjene vlasti koji je učestaliji u odnosu na Kazahstan i Tadžikistan. Kirgistan se može okarakterizirati demokratskijom državom u odnosu na preostale srednjoazijske države.

Tadžikistan je jedina država u regiji koja kulturalno ne pripada zajednici turkofonih naroda već svoj nacionalni identitet vuče iz perzijske kulture. Obje države dijele granicu s Kinom koja po Rusiju predstavlja opasnost od širenja vlastita utjecaja. Ruski interes u ovim dvjema državama primarno je vezan uz hidroenergetski potencijal Kirgistana i Tadžikistana. Dodatan motiv ruske meke moći enabliran je kontrolom kineske prisutnosti na istočnim granicama nekadašnjeg SSSR-a. Stoga je fokus RF-ove meke moći u ovim državama na ekonomskom sektoru.

U radu se pretpostavlja kako meka moć ima snažnije uporište u državama koje su ekonomski nestabilnije i slabijeg su utjecaja kao što su Kirgistan i Tadžikistan. Ovisnost o RF-u kao nasljedniku SSSR-a i izrazito bitnom partneru otvara mogućnost ruskom implementiranju meke moći u najudaljenije joj države regije. Prvi dio ovog dijela temelji se na ekonomskom aspektu meke moći zbog velikog hidroenergetskog potencijala i zbog novčanih pošiljki/doznaka migrantskih radnika iz RF-a. Budućem ekonomskom potencijalu slabih Kirgistana i Tadžikistana u korist ide geografski položaj postavljaajući ih u središte dviju najvećih regionalnih rijeka: Amu-Darje i Sir-Darje. 74% toka Amu-Darje teče tadžikistanskim teritorijem dok 75% Sir-Darje teče Kirgistanom (Kosowska i Kosowski, 2022: 5). Takvim pozicioniranjem očekuje se maksimalna korist prirodnih resursa izgradnjom hidroelektrana koje bi trebale uvelike sudjelovati u nacionalnom profitiranju. Uostalom, ulaganjem u hidroenergetske infrastrukture, ulaže se i u proizvodnju električne energije.

Kirgistanski i tadžikistanski udio u pretvorbi vodenih tokova u električnu energiju prelazi 80%, odnosno 90% (Unece.org, 2011 cit. prema Kosowska i Kosowski, 2022: 6-7). Ruska energetska meka moć potvrđena je implementacijom Srednjoazijskog energetskog sustava tijekom 70-ih godina 20. stoljeća (CAPS). Sustav CAPS-ovih električnih mreža povezo je 5 država regije tzv. Srednjoazijskim prstenom šaljući električnu energiju preko kirgistanskog dijela Ferganske doline sve do južnog Kazahstana kao završne točke prstena. Sovjetska Rusija nastojala se okoristiti energetske potencijalima tih dviju država pa je i strateški pozicionirala energetske sustav kroz svoj prostor da bi srednjoazijske republike i danas ovisile o RF-u.

Nazivlje tadžikistanskih povijesnih hidroelektrana ukazuje na rusko investiranje. Izdvajaju se pritom tadžikistanske hidroelektrane, Pereadnaya i Centralnaya izgrađene tijekom 1950-ih godina (Kosowska i Kosowski, 2022: 8). Novije razdoblje obuhvaća izgradnju masivnijih hidroelektrana zbog potrebe za zadovoljavanjem povećanih potreba za električnom energijom. Jedna od njih, Sangtuada 1. u $\frac{3}{4}$ je vlasničkom udjelu ruskih kompanija (Kosowska i Kosowski, 2022: 10). U kirgistanskom primjeru vlasništva hidrocentrala osjetna je značajna razlika. Inicijalna postsovjetska faza rezultirala je monopolom državne kompanije

KyrgyzEnergo koja se zatim fragmentirala u lokalne branše pod nadzorom gradskih vlasti u Oshu, Jalalabadu i Vostoku (Kosowska i Kosowski, 2022: 16). Dakle, Kirgistan ima monopol nad vlastitim resursima. 95 % vlasništva proizlazi iz nacionalnih kompanija proizašlih iz KyrgyzEnergo-a (Worldbank.org, 2017, cit. prema Kosowska i Kosowski, 2022: 16).

Ovi podaci ne umanjuju rusku ulogu u energetske interesima prema Kirgistanu. Rusija je jedan od glavnih potraživača kirgistanske električne energije zajedno s Kinom, Uzbekistanom i Turkmenistanom (Kosowska i Kosowski, 2022: 16). U već ranijim razmatranjima, ruska kupovina kirgistanske struje nije motivirana zadovoljavanjem korisničkih potreba, nego tradicionalnom ruskom prodajom jeftinijih uvoza po višoj cijeni. Idućnu strategiju Rusi provode na primjeru kazahstanskog plina i nafte. Ovim pristupom RF dodatno tjera Kirgistan u sferu „Ruskog mira (svijeta)“ i jača biškešku ovisnost o Moskvi.

Kirgistanska je opterećen vanjskim dugom i posudbom novca zbog čega je u dubokom nepovoljnom položaju između ruskih i kineskih interesa. Pritom se izdvajaju ruska nastojanja iz 2013. i 2021. godine u jačanju položaja u kirgistanskoj energetske sferi. U prvom primjeru, EDB kao ruski faktor produbljivanja ekonomske meke moći nad postsovjetskim prostorom odobrio je novčanu pozajmicu u svrhu kupovine ugljena za pokretanje kirgistanskih hidroelektrana (Krasnopolsky, 2022: 177). Nestabilna politička situacija hibridnog režima u Kirgistanu dovodi do slabijeg gospodarskog rasta. Nedostatak infrastrukture za proizvodnju odgovarajuće količine električne energije dodatan je pokazatelj nepovoljne gospodarske situacije. Kirgistanu bi potencijalnim ulaskom u dublju ekonomsku krizu bilo potrebno povećanje roka za otplatu dugova. Posljedično tomu, Kirgistan bi zapravo ostao vezan za rusku financijsku pomoć i u budućim razdobljima. Ozbiljnost ruskih interesa uočljiva je investicijama u nove hidroenergetske projekte. Bilateralnim ugovorom između Kirgistana i Rusije omogućit će se izgradnja brane na rijeci Narin. Ugovor istovremeno podrazumijeva izgradnju sustava hidrocentrala na Narinu vođenom Kamar-Ata projektom vrijednim 400 milijuna dolara (Kosowska i Kosowski, 2022: 17-18). Ovim projektom Rusi bi omogućili koncesiju nad moderniziranim kirgistanskim energetske sustavom. Sasvim je sigurno da bi implementacija ovoga projekta učvrstila rusku politiku prodaje srednjoazijskih resursa po znatno višim cijenama.

Tadžikistan je također iznimno ovisan o ruskom kapitalu. Električna energija predstavlja treći najveći tadžikistanski izvor prihoda. U uvozu tadžikistanske struje prednjače Kina, Turska i RF (Tradingeconomics.com, 2022a). Ruska ekonomska meka moć isprepletana je s elementom tvrde moći u sigurnosnom sektoru u svrhu očuvanja teritorijalne stabilnosti i

integriteta. Tadžikistan je bio pogođen krvavim građanskim sukobom nedugo nakon proglašenja neovisnosti i dodatno mu je prijetila opasnost od islamskog radikalizma na južnim granicama s Afganistanom. Katastrofalne posljedice građanskog rata između 1992. i 1997. postavile su Tadžikistan u položaj satelitske države, s obzirom na financijsku ovisnost o Rusiji. (Engvall, 2014: 111). U tu svrhu uloga Rusije definirana je kroz rekonstrukciju postkonfliktnog Tadžikistana.

U strahu od islamske revolucije u bivšim republikama (posebice na Kavkazu i u Srednjoj Aziji), Moskvi je bila potrebna podrška lokalnih vlasti u borbi protiv islamskog fundamentalizma. Primjerice, Rahmon, najdugovječniji srednjoazijski diktator jednom prilikom zahtijevao je strogo odbacivanje vanjskih islamskih identifikatora poput brade i nošenja hidžaba (Rferl.org, 2017). Time je jasno iskazan religijski stav političkih elita Tadžikistana kojim prihvaćaju liberalniji oblik islama. Raspadom SSSR-a, islam je obuhvatio određenu sferu života sekularnih srednjoazijskih država, ali pod nadzorom ustava kao u Azerbajdžanu na Kavkazu.

Dodatni faktori ruske meke moći u ovom pogledu fokusirani su na transfer novčanih prihoda migrantskih radnika u Kirgistan, odnosno Tadžikistan (tablica 4.). Samo u 2013. godini prihodi novčanih naknada činili su polovicu BDP-a Tadžikistana i trećinu BDP-a Kirgistana (Engvall, 2014: 112). Dakako da ove brojke ukazuju na mnogo veću ovisnost jugoistočne srednjoazijske ekonomije o ruskim prihodima. Nacionalna ovisnost ekonomije o ovom faktoru povećala bi priljev migrantskih radnika u Rusiju što paralelno dvije države čini ovisnim o ruskoj valuti. Sedam godina kasnije statistički podaci ukazuju na blagi pad od 31% za Kirgistan, odnosno 27% za Tadžikistan (Ratha i Eung, 2022). Kazahstan u odnosu na preostale dvije države pokazuje znatnu ekonomsku neovisnost zahvaljujući razvoju petrokemijske industrije i izvozu robe. No, ove brojke ne umanjuju rusku meku moć nad dvjema državama jer 2020. godine cjelokupna globalna ekonomija je bila desetkovana COVID-19, posebice u prvoj polovici godine. Nakon što se situacija smirila 2021. godine udio novčanih naknada „gastarbajtera“ rekordno se povećao.

Gledajući prvi tri kvartala 2021. godine, kirgistanski BDP prosperirao je s čak 83% udjela od radničkog transfera novca, dok u slučaju Tadžikistana ta brojka iznosi 58% (Bank of Russia, National Bank of Ukraine, National Bank of Georgia, and KNOMAD-World Bank, cit. prema Ratha i Eung, 2022). Osvrtom na podatke iz prethodne godine (2022.), može se uočiti kako su sve tri analizirane države ostvarile su značajan pad novčanih naknada od strane migrantskih radnika u Rusiji. Tomu je doprinijela ruska invazija na Ukrajinu i oštre sankcije na rusko

gospodarstvo obuhvativši i članice/promatračice Euroazijske ekonomske unije kao kolateralne žrtve. Trenutna ruska politika nastoji privući Tadžikistan u EAEU (Bifolchi, 2023). Ukoliko ovaj ruski potez bude uspješan u budućnosti, Tadžikistan bi dublje pao pod rusku orbitu. Prihvatanjem jedinstvenih i zajedničkih normi u kretanju dobara, kapitala i ljudskog resursa unutar EAEU usporio bi se kineski utjecaj nad „Dušanbeom“. S druge strane, Kirgistan je članom postao 2015. godine. Upravo jedna od odredbi carinskog ugovora s RF-om odnosi se na jednostavniji priljev radnika zemalja članica u RF (Engvall, 2014: 112).

Ruski interes u privlačenju najudaljenijih joj postsovjetskih država svakako je uvjetovan i kineskim investicijskim djelovanjem u direktnom susjedstvu. Ulazak Tadžikistana u EAEU određivao bi ruska pravila igra prema kojoj bi sve države članice odobrile ruske cijene na izvoz robe vani a posebice na Kinu. Takvo narušavanje razmjenskih odnosa dodatno bi rezultiralo porastom inflacije i životnih troškova (Engvall, 2014: 113). Ovakav potez potencijalno bi doveo do blagog destabiliziranja kirgistansko-tadžikistansko-kineskih trgovinskih odnosa s obzirom na to da RF očekuje kako Kina ne bi bila voljna platiti robu za mnogo višu cijenu od trenutne vrijednosti. Usprkos ovim nagađanjima u 2022. godini, Kirgistan je najveći obujam robne razmjene ostvario s Kinom, 4,06 milijardi dolara (42%) a s RF-om samo 23%, odnosno 2,27 milijardi dolara (Trendeconomy.com, 2022). Važno je ponovno naglasiti da je to vrijeme naglog pada ruske ekonomije zbog napada na Ukrajinu. Međutim, Tadžikistan je istovremeno najveći udio robne razmjene ostvario s RF-om, 1,2 milijarde dolara (Inozpress.kg, 2022). Uspoređujući dvije države, može se ustanoviti kako je u odnosu na Tadžikistan, Kirgistan manje ovisan o ruskom kapitalu uslijed snažnog kineskog investicijskog prodora.

Tablica 4. Radnički priljev novca iz Rusije u Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan

Država	Priljev novca u mil. (\$)	Udio BDP-a – 2020. (%)	Q1-Q3 priljev novca iz Rusije – 2021. (%)	Priljev novca iz Rusije 2022. (%)
KAZ	374	0,2	51	34
KGZ	2423	31,3	83	32
TJK	2187	26,7	58	32,1

Izvor: Bank of Russia, National Bank of Ukraine, National Bank of Georgia, and KNOMAD-World Bank, cit. prema Ratha i Eung, 2022, Asia-Plus, 2022, Imanaliyeva, 2022, Lillis, 2022.

Standardni segmenti kulturalne meke moći RF-a u dvjema državama obuhvaćaju obrazovni, telekomunikacijski te sustav kulturnih organizacija. Jedna od najsnažnijih

organizacija ruskog implementiranja kulturalne meke moći je „Slavenska zaklada Kirgistana“. Njezina je svrha očuvanje odnosa s RF-om preko obrazovanja, humanitarnih akcija i analize migracijskih trendova u Kirgistanu pod nadzorom Državne Dume RF-a (Musa Kyzy, 2022: 110). Postoji niz manjih politički definiranih kulturnih organizacija poput Ruskog narodnog kazališta. Musa Kyzy ističe ovu ustanovu jednim od centara ruske meke moći u Kirgistanu koja se očituje izvođenjem predstava ruskih autora (2022, 110). Najutjecajnija organizacija u promoviranju ruske kulture diljem Kirgistana zasigurno je „Organizacija ruskog mira/svijeta“. Predstavlja klasični instrument kulturalne meke moći čiji je osnovni cilj promoviranje ruske kulture i jezika. Djeluje u kirgistanskim urbanim centrima kao što su Biškek, Osh i Kant (Musa Kyzy, 2022: 111). Organizacija ruskog mira također je otvorila je svoja vrata u Tadžikistanu, ali u literaturi nema dovoljno podataka o djelovanju navedene organizacije (Abdullo, 2015a).

Kao što je to bio slučaj i s Kazahstanom, Rusi ulažu velike napore u visokoobrazovni sektor Kirgistana. Sveučilište Borisa Jeljcina u Biškeku predstavlja najkvalitetniju visokoobrazovnu ustanovu pri čemu se nastava na ruskom jeziku odvija u većini kirgistanskih sveučilišta (Musa Kyzy, 2022: 112-113). Pozicioniranje navedenih organizacija u najurbanijim područjima Kirgistana otvara mogućnost mlađim naraštajima u prihvaćanju ruske kulture i proruskog ideologije uz potencijalno iseljavanje u potrazi za kvalitetnijim životom. U tadžikistanskom primjeru, ruska meka moć u obrazovnom sustavu uglavnom je ostvarena u vojnim školama i sveučilištima među koje se ubraja i Moskovsko Državno Sveučilište u Dušanbeu (Abdullo, 2015a).

Medijski sektor također je jedno od sredstava ruske meke moći u Kirgistanu i Tadžikistanu. Televizijski programi i novinski časopisi na ruskom jeziku dominiraju kirgistanskim medijskim prostorom (Musa Kyzy, 2022: 114). U Tadžikistanu situacija nije ništa drugačija s ruskim projiciranjem kulturalne meke moći u sferi medija. Cjelokupni uspjeh ruskih medija u Tadžikistanu sažima se u odbijanju zapadnog medijskog sadržaja te prihvaćanja proruskog sadržaja. Popularnost ruskog medijskog programa proizlazi iz svijesti pripadanja ne samo Rusiji, već i nekadašnjem SSSR-u (Abdullo, 2015a). Prihvaćanjem ruskog pogleda na svijet, uvelike se tadžikistansku populaciju postavlja u tzv. Ruski mir čime se neutralizira potencijalna vesternizacija što dovodi do uspjeha ruske vanjske politike.

Implementacija ruske meke moći u Kirgistanu i Tadžikistanu postaje sve snažnija i stabilnija ponajviše zbog velike ovisnosti o ruskoj financijskoj pomoći. Ekonomskom ovisnošću o velikoj sili otvoren je prostor djelovanjima drugih tipova meke moći kao što su kulturalni faktori poput obrazovanja, raširenosti ruskog jezika ili ekspanzije medijskog

sadržaja. Kratka povijest samostalnog Kirgistana i Tadžikistana pogođena je učestalim građanskim sukobima koji destabiliziraju i političku i ekonomsku situaciju. U odnosu na Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan izrazito su nerazvijene i neutjecajne države. Obje države mogu više profitirati paketima financijskih usluga poput unaprjeđenja infrastruktura hidroelektrana ili novčanih naknada Kirgiza i Tadžikistanaca iz Rusije koje čine više od polovice BDP-a dviju država. Dodatni cilj RF-a je zadržavanje dviju bivših sovjetskih republika u orbiti ponajprije zbog potencijalne kineske dominacije.

4. Put svile u kontekstu kinesko-srednjoazijskih odnosa

Drugi važan vanjskopolitički igrač u suvremenoj Srednjoj Aziji je Kina. Ubrzani rast Kine kao svjetske ekonomske sile postavio je temelj aktualnoj kineskoj vanjskoj politici koja će se najprije odraziti na Srednju Aziju. Regija koja je bogata prirodnim plinom, naftom i velikim hidroenergetskim potencijalom pobudila je kineske interese, a ponajviše zbog geografskog položaja Srednje Azije i oživljavanja Puta Svile. Kineske namjere u regiji zapazila je regionalna ekonomska sila RF s kojom Kina ujedno vodi kooperacijske projekte poput SCO-a. Kinesko-ruski odnos također je obilježen utrkom za prevlast nad resursima u Srednjoj Aziji. Da bi se kvalitetnije analizirala rastuća kineska prisutnost u regiji, potrebno je interpretirati drevni Put svile prije nego je oživio u ozbiljan vanjskopolitički projekt 21. stoljeća.

Kinesko-srednjoazijski odnosi sežu do razdoblja prije Krista. Iz današnje kineske perspektive odnosi su bili bogati kulturalnim i trgovinskim vezama. Naziv *Xiyu* označava geografski termin za zapadne regije od kineske granice koji uključuju današnji XUAR. *Xiyu* ujedno predstavlja povijesni kineski naziv za Srednju Aziju (Zhao, 2016: 171). Politika odnosa Kine i Srednje Azije utvrđuje se potrebom dinastije Han za zaustavljanjem hunskih prodora. Carev izaslanik dospio je pritom do područja Ferganske doline i uzbekistanskog drevnog grada Samarkanda (Zhao, 2016: 171). Nedugo zatim Kina uspostavlja prve znakove političkog i trgovinskog utjecaja nad istočnim granicama Srednje Azije. 60. godine pr. Kr. Kina formira prvu vojno-administrativnu jedinicu u tzv. *Xiju* čime službeno započinje nadzor nad jednim dijelom Srednje Azije (Zhao, 2016: 171). Formacija administrativne jedinice podrazumijevala je doticaj s lokalnim stanovništvom.

Povijesni Put svile prostirao se diljem povijesnih geografskih lokaliteta poput Velikog kineskog zida, Pamirske visoravni. Imao je dva smjera. Prvi smjer bio je preko Afganistana do Bliskog istoka i Sredozemnog mora, a drugi preko središta srednjoazijske civilizacije poput

Osha, Samarkanda i Buhare prema Kaspijskom jezeru. Zhang Qian, na Putu svile susreo se sa srednjoazijskim stanovništvom koji su posjedovali poželjna dobra i srebro s kojim se moglo trgovati (Pwc.com, 2017: 10). U 19. stoljeću Rusko carstvo anektiralo je čitavu Srednju Aziju pa je kineska prisutnost privremeno ugašena do stjecanja neovisnosti srednjoazijskih država početkom 1990-ih godina. Ovo razdoblje također označava intenzivni povratak Kine na kartu Srednje Azije u nastojanjima da se oživi drevni Put svile kojim bi proširili svoj moderni trgovinski i ideološki utjecaj prema ne samo Srednjoj Aziji već i prema zapadu.

Na temeljima povijesnog Puta svile, ovaj dio rada fokusirat će se na kinesku prisutnost u trima susjednim državama srednjoazijske regije: Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu. Kineski učinak u regiji mjerit će se vanjskopolitičkim megaprojektom Inicijative Pojasa i puta (BRI) i njegovog ekonomskog značaja za tri analizirane države Srednje Azije. Druga važna sastavnica kineskog djelovanja u regiji je Šangajska kooperacija (SCO). SCO posjeduje niz gospodarskih, političkih i sigurnosnih komponenti koje utječu na zemlje članice.

4.1 Kineska prisutnost u Kazahstanu

Suvremeni Put svile u Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu predstavlja u ekspanziju kineskog utjecaja. Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan države su koje dijele izravnu granicu s istočnim kineskim teritorijem te samim time podložnije su doticaju s kineskim interesima u odnosu na udaljenije joj države poput Turkmenistana i Uzbekistana. Od tri države, Kazahstan bi svojim ekonomskim uzletom ali i geografskom veličinom trebao predstavljati ključnu točku modernih kineskih tendencija u Srednjoj Aziji. Nadalje će se u radu promatrati kineski projekti u Kazahstanu, BRI i Svijetli put (*kaz. Nurly Zhol*). Šangajska kooperacija imat će važniju ulogu tijekom finalne komparacije rusko-kineskih aktivnosti u regiji budući da svih 5 država ovog rada pripadaju SCO-u. Sino-kazaški odnosi pretežito su vezani za ekonomsko-trgovinsko-investicijske odnose, stoga će dominirati u odnosu na kulturalni utjecaj sinologije.

Napredak kazaško-kineskih odnosa započeo je nedugo nakon proglašenja neovisnosti bivše sovjetske republike. Osim niza standardnih bilateralnih ugovora o stvaranju i širenju diplomatskih misija između dviju država, 1996. potpisan je multilateralni ugovor Kine s Kazahstanom, Kirgistanom, Tadžikistanom i RF-om koji je bio sigurnosnog karaktera i iz kojega će kasnije nastati SCO. Unatoč ugovoru iz 1996., prava prekretnica kineske zainteresiranosti za regiju, a posebice za Kazahstan, uslijedila je 2013. godine. Kineski predsjednik Xi Jinping objavio je pripremu projekata kojima će doći do velike suradnje dviju

država pod nazivima: Inicijativa pojasa i puta (BRI) i Svijetli put. Megaprojekt sastoji se od niza odredbi kao što su: koordiniranje javnih politika, infrastrukturna povezanost, razmjena dobara, financijska međuovisnost i međusobna socijalizacija (Bitabarova, 2018: 150). BRI time postaje zahtijevan projekt jer se ne radi samo o inicijalno predviđenoj ekonomskoj i infrastrukturnoj suradnji, već i o koordinaciji javnih politika. Koordinacijski element podrazumijeva kazahstansko prihvaćanje kineskih normi što rezultira isprepletenošću sovjetske tradicije javnih politika s novim kineskim javnim politikama. Nadalje, element javnih politika može određivati i suptilnu kinesku namjeru u učvršćivanju svoje pozicije nasuprot trenutno stagniranom ruskom položaju u Srednjoj Aziji. Socijalizacijski element podrazumijeva kulturalni aspekt kineskog prodiranja u Kazahstanu uključujući kulturnu ekspanziju sličnu već utemeljenim ruskim tehnikama kulturalne meke moći. Sve u svemu, BRI bi se trebao gledati kao raznovrsni projekt a ne samo ekonomski jer kroz njega dolazi do pekinškog približavanja Kazahstanu i ostalim državama regije.

Kazahstan je ujedno najrazvijenija i najutjecajnija srednjoazijska država. Prema Bitabarovoj, najbliži je ruski suradnik u regiji čega je Kina zasigurno svjesna (2018: 152). Upravo njegov utjecajan regionalni karakter donekle otežava situaciju Pekinga, no ako Kina želi postati novi srednjoazijski lider ili barem ozbiljna prijetnja Rusiji, trebala bi širiti utjecaj na najsnažnije države u regiji što polako i čini. Uspjeh ekonomske-kulturalne sinologije prema Kazahstanu proširio bi se regijom unatoč nepovjerenju koje vlada među srednjoazijskim državama. U svojim ciljevima Kina također mora uspostaviti dobru sliku o sebi koja bi joj omogućila ulogu privlačnog investitora što ovisi o uspjehu kazaškog integriranja u kinesku vanjsku politiku. U svemu tome, Kina vidi Kazahstan početnom točkom svog megaprojekta. Kineski je cilj BRI-om je povezati se s Europom na prometnim pravcima drevnog Puta svile (Raidmondi, 2019: 9). Dublji motiv vidljiv je u jačanju robne razmjene sa zapadom i osnaživanju već snažne kineske ekonomije. Privlačnost BRI-a vidljiva je u pretpostavci da će geografske regije između zapadne Europe i Kine ekonomski prosperirati kineskom izgradnjom zastarjele lokalne infrastrukture. Također BRI bi pospješio trgovinsko-ekonomski razvoj srednjoazijskih država. Uostalom, Raidmondi navodi plan otvaranja država bez pristupa moru u tranzitne regije između Europe i Azije (2019: 9). Kazahstan je neizbježan suradnik u kineskom BRI-u i to dokazuje njegova pripadnost u polovici tranzicijskih koridora BRI-a.

Koridor „Novi euroazijski kopneni most“ (in)direktno povezuje Kazahstan s cjelokupnim europskim kontinentom. Vrijedi izdvojiti povezanost prema najvećem europskom kopnenom robnom terminalu u Duisburgu (Harutyunyan, 2022: 10). Određeni dio kazahstanske robe bit

će iskrčan prije Duisburga ili u Duisburgu. Kraći transport robe ubrzao bi priljev profita kazahstanskog izvoza koji nužno ne uključuje prirodne resurse. Koridori „Kina-Srednja Azija-Zapadna Azija“ (CCWAEC) i planirani arktički pravac mogli bi imati znatne implikacije u budućnosti kinesko-ruskih odnosa. Naime prvi koridor „Kina-Srednja Azija-Zapadna Azija“ (slika 5.) zaobilazi teritorij RF-a u potpunosti (Harutyunyan, 2022: 11). CCWAEC željezničkom rutom povezuje sve države Srednje Azije s Turskom na Mediteranu i s državama arapskog poluotoka. Drugi pravac ne zaobilazi RF ali prolazi kroz slabo dostupna ruska istočna i sjeverna područja zaobilazeći najnaseljeniji zapadni europski dio RF-a. Iz navedenoga bi se moglo odrediti kako Kina postepeno nastoji privući Kazahstan bliže sebi i kako RF ne predstavlja jednu od bitnijih sastavnica BRI inicijative. Međutim, kineska vizija Kazahstana kao nezaobilaznog partnera puno je veća od navedenog.

Slika 5. Ekonomsko-tranzicijski koridori Inicijative pojasa i puta (BRI)

Izvor: Gisreportonline.com, 2018

Kineske vlasti investirale su u infrastrukturu na graničnom prijelazu dviju država. Granični Khorgos postaje najvećim svjetskim kopnenim terminalom zauzimajući 129,8 hektara uz kapacitet od 18 tisuća kargo kontejnera (Adrianoplegroup.com, 2019). Potražnja za kineskom jeftinom robom i moderniziranom infrastrukturom od Kazahstana je učinila „privremeni *hot-spot* robnog transporta i razmjene“. U međuvremenu kazahstanski Khorgos transformirao se u maleni gradić koji je ujedno dom terminalskih radnika sa svim sadržajima koji su potrebni jednom gradu (Tekir, 2022: 63). Dodatan uspjeh Khorgos projekta uočljiv je

u sljedećim brojkama. Vrijednost robne razmjene prelazi vrtoglavih 12 milijardi dolara dok je u rasponu 2012.-2015. broj poslovnih posjeta premašio 3,3 milijuna (Tekir, 2022: 63). Osim Khorgosa, transportno žarište Aktau još je jedna sastavnica sino-kazaških ekonomskih odnosa. Aktau je izgrađen po istom principu i namjeri kao Khorgos. Nešto manji po veličini (500 hektara) predviđa otvaranje novih 2500 radnih mjesta (Tekir, 2022: 64).

Infrastrukturni bilateralni uspjesi poboljšali su količinu robne razmjene Kine i Kazahstana. U 2022. Kina je ostvarila promet od 9,8 milijardi, dok Kazahstan, 7,9 milijardi dolara (Tekir, 2022: 64). Godinu kasnije robna razmjena dviju država uvelike se povećala. Kazahstan je gotovo udvostručio profit s 13,2 milijarde dolara dok je kineski blago povećan na 11 milijardi dolara (Newscentralasia.net, 2023). Tim brojkama treba pridodati i kinesko investiranje u ostale sektore kazahstanske industrije. Automobilska i prerađivačka industrija u Kazahstanu trebale bi doživjeti veliku ekspanziju budući da je Kina ovim industrijama omogućila 5 milijardi dolara investicija (Harutyunyan, 2022: 7). Simbiotski odnos Kazahstana i Kine određen je vrstom robe koja se uvozi, odnosno izvozi. Kazahstan izvozi sirovu naftu i metale (željezo, cink, bakar, aluminij), a iz Kine uvozi tekstilne proizvode i jeftinu elektroničku opremu (Bitabarova, 2018: 165). Nedovoljno rusko investiranje u Kazahstan, kao i trenutni rat s Ukrajinom otvara Kini mogućnost veće prisutnosti u Kazahstanu.

Kazahstansko djelomično odmicanje od ruske meke moći ogleda se i u stapanju nacionalnog projekta Puta svijetla (*kaz. Nurly Zhol*) s ekonomskim Pojasom i putem svile. Put svijetla predstavlja kazaški plan infrastrukturnog i civilnog unaprjeđenja koji je prvotno bio neovisan o ikakvim vanjskim akterima. Uključenjem BRI-ja u Put svijetla njegovi prioriteti se transformiraju od kazahstanskog moderniziranja do intenzivnije suradnju dviju država. Prema tomu, hibridna verzija nacionalnog projekta obuhvaća sino-kazašku suradnju u područjima metalurgije, poljoprivrede i kemijske industrije (Bitabarova, 2018: 161). BRI bi također djelovao kao injekcija na napredak nacionalnog projekta Kazahstana. Enormni priljev kineskog kapitala predstavlja priliku Kazahstanu u nesmetanom provođenju ekonomskih i društvenih reformi (Bitabarova, 2018: 162). Sasvim je jasno kako ekonomski uzlet Kazahstana ovisi o modernizaciji prastare sovjetske infrastrukture da bi došlo do bržeg ekonomskog razvoja. Suvremena prometna infrastruktura omogućila bi kraći protok kazahstanske robe prema Zapadu.

Kazahstanska potreba za kapitalom donekle potvrđuje tendenciju za postupnim ukidanjem ovisnosti o RF-u i otvorenijim vođenjem vanjske politike prema atraktivnim vanjskim akterima kao što su Kina i EU. Naime, Put svijetla konačno bi trebao poboljšati

povezanost sa zapadnom Europom tranzitnim pravcem „Zapadni Kazahstan-Zapadna Europa“ (Tekir, 2022: 66). Narodnoj Republici Kini ujedinjavanje dvaju projekata išlo bi u korist u utrci protiv RF-a. Naime, Put svijetla olakšao bi kazaške tendencije u pronalasku alternativnih trgovinskih partnera umanjujući rusku važnost s kojom je povezana u smjeru sjever - jug. Slika 5. ukazuje na smjer zapad - istok na koji bi se nadovezao kazahstanski nacionalni plan zajedno s moderniziranom infrastrukturom. U tu svrhu porastao je broj kooperacijskih projekata dviju država. U 2017. godini dovršena su 34 projekta koji se odnose na rudnike bakra i aluminija (Harutyunyan, 2022: 7). Sasvim sigurno je da su kazahstanske vlasti zaključile su kako fokus na prirodne energente nije dovoljan u ekonomskom napretku, stoga se u što kraćem vremenskom razdoblju okreću ulaganju u manje razvijene domaće sektore.

Prvi kineski međunarodni naftovod „Cjevovod Srednja Azija-Kina“ (CACGP) izgrađen je u svrhu dovođenja sirove nafte iz kazaških naftnih kompanija u kojima Kinezi drže znatne vlasničke udjele (Bitabarova, 2018: 154). Uspoređujući rusko iskorištavanje kazahstanskih sirovina kao što s nafta i prirodni plin, na međunarodnom tržištu, kineski motiv za njihovom potražnjom uvelike se razlikuje. Naime, Kineska komunistička partija (CCP) primorana je uvoziti strani plin u svrhu borbe protiv onečišćenja zraka koji jedan od glavnih problema kineskog društva (Bitabarova, 2018: 154). Važnost kazahstanskih prirodnih resursa Kina pokazuje zainteresiranošću za njegove izvore ugljikovodika. U tu svrhu ugljikovodik bi poslužio Kini u širokoj primjeni u kućanskoj, transportnoj i industrijskoj primjeni. CNPC i Sinopec dvije su najveće nacionalne kompanije u energetske sektoru i ujedno su zastupnice kineskih interesa u Kazahstanu. Godišnji udio naftne proizvodnje pod kineskom prisutnošću u energetske sektoru iznosi više od polovice ukupne količine proizvedene nafte u Kazahstanu (Harutyunyan, 2022: 8). Ogromna kineska potražnja za energentima iz Kazahstana dodatno učvršćuje povezanost dviju država.

CCP, nositeljica kineske vlasti, metodu kulturalne prisutnosti uglavnom provodi kroz kazahstanski obrazovni sustav. Pritom vrijedi izdvojiti SCO sveučilište koje ima cilj ojačati znanstveno, tehnološko i kulturalno područja. Osim Kazahstana, navedeno sveučilište postoji i u Kirgistanu i Tadžikistanu u sklopu njihova članstva u SCO-u (Ponomarenko i Osipova, 2021: 16). Posljednji važan akter kulturalne sinologije kazaškog društva je Konfucijev Institut. Ciljano je otvoren u kazahstanskim urbanim središtima poput Astane, Almatija i Karagandija da bi se ciljem promicala kineska kultura i jezik kazaškoj populaciji (Ponomarenko i Osipova, 2021: 16). Interes za sinologijom među mladim Kazasima moguće je korelirati s ekonomskim uspjehom bilateralnih odnosa dviju država. Mladi Kazasi u području visokog obrazovanja

odabiru učenje kineskog jezika da bi ostvarili uspješne karijere poduzetnika (Muratbekova, 2022: 78-79). Ovaj fenomen može se potvrditi kapitalnim profitiranjem uslijed intenzivnog kineskog protoka investicija, ali i zato što je akademska karijera manje profitabilna i ograničena u jednom takvom nedemokratskom sustavu.

Kineska prisutnost u Kazahstanu još uvijek je nova pojava koja iz godine u godinu sve više raste. Interesi Kine vidljivi su u investiranju u transportnu i energetska infrastrukturu, potražnji kazahstanske robe i snažnoj trgovinskoj razmjeni. Samim time učvršćuju sino-kazahstanske odnose u ekonomskoj sferi. Iz navedenog može se smatrati kako su obje države u potpunosti predane jačanju bilateralnih odnosa. Međutim, postupni ulazak sinologije, pokretača kulturalne prisutnosti u Kazahstanu, može dovesti do jačanja ruskih sumnji u kinesku prisutnost po Srednjoj Aziji. Ekonomski elementi dotiču viši sloj kazaške populacije koja je već izgradila politiku balansiranja s vanjskim silama da bi privukla veći broj potencijalnih partnera. Stoga kulturalni faktori nisu previše utjecali na društvenu elitu koja nastoji izgraditi patriotski diskurs suvremenog Kazahstana. Kulturalni segmenti kineske prisutnosti sežu do najnižih slojeva društva i potencijalno bi mogli zauzeti određeni udio prostora kojeg ruska kultura zauzima, no ne i svrgnuti ga.

4.2 Kineska prisutnost u Kirgistanu i Tadžikistanu

U ovome dijelu rada analizirana su kineska ulaganja u Kirgistan i Tadžikistan te učinak vanjskog duga uslijed kineskih investicija. Usporedno s Kazahstanom, Kirgistan i Tadžikistan u nepovoljnijem su geografskom položaju čime su podložniji djelovanjima stranih sila. Objе države i dalje osjećaju posljedice nestabilne političko-društvene situacije. Na kirgistanском primjeru, Tulipanska i Građanska revolucija iz 2005., odnosno 2010. godine destabilizirala je i oslabile političko-socijalnu sferu Kirgistana. Uostalom, klanski sukobi između sjevernog i južnog dijela države dodatan su čimbenik nestabilnosti države. Tadžikistan je pogodio sukob između postsovjetske elite i talibanskih frakcija krajem prošlog stoljeća. Narušena stabilnost dviju država negativno se odrazila i na ekonomsku sferu. Stoga je navedenim državama potreban snažan partner koji bi svojim investicijama oživio ekonomsko-političku situaciju. Hidroenergetski potencijal Kirgistana i Tadžikistana motivirao je Kinu da ostvari kontakt s dvjema državama u obliku masovnih kineskih ulaganja. Istovremeno Kina jača svoju poziciju i širi utjecaj. Kineske investitore privlače postojeće elektrane, zlato i ostali minerali.

Obje države članice su SCO-a, međunarodne organizacije osnovane pod kineskom i ruskom inicijativom kojoj je cilj promicanje sigurnosti i ekonomskog razvoja u državama članicama. Ova euroazijska međunarodna organizacija evoluirala u ekonomsku organizaciju vođenu Interbank konzorcijem (IBC) da bi se uspješno finalizirao kineski BRI plan. U odnosu na Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan postaju ovisnijima o kineskom kapitalu i gotovo su zarobljene u rukama kineskog utjecaja. Ključ je kineske vanjske politike političko i ekonomsko stabilno susjedstvo što se može ostvariti jedino BRI projektima, ekonomskim napretkom susjedstva i rastućoj trgovinskoj razmjeni (Akmoldoev, 2022: 5). Kineska nastojanja u uzurpiranju stare ruske prometne i energetske infrastrukture uočljiva su u BRI-u.

Prometni pravac „Biškeek – Narin - Torugart“, vrijedan 200 milijuna dolara, predstavlja najvažniji kirgistski prometni put povezujući Kinu na jugu s Kazahstanom na sjeveru. Ovaj prometni pravac dio je Srednjoazijske regionalne ekonomske suradnje na velikom kopnenom putu „Europa - Istočna Azija“ (Akmoldoev, 2022: 5-6). Drugi kopneni put predstavlja određeni problem u kontekstu Ferganske doline i zamrznutog konflikta Uzbekistana i dviju država oko crpljenja vodenih resursa u svrhu proizvodnje električne energije. Projekt „Osh – Batken - Isfana“ vrijedan 91,4 milijuna dolara, omogućio bi zaobilazak robe i putnika u konfliktnoj međudržavnoj zoni povezujući pritom najruralnije dijelove Kirgistana s najvećim južnim gradom Oshom (Akmoldoev, 2022: 6). Posljednji projekt „Biškeek - Osh“ izravno će povezivati podijeljeni sjeverni i južni dio zemlje. Značaj ovog projekta vidljiv je u potencijalnom stabiliziranju društvene i političke situacije cjelokupnog kirgistskog teritorija, podijeljenog uslijed klanskih nesuglasica na sjeveru i jugu države (Akmoldoev, 2022: 7). Uostalom ovo je najskuplji transportni projekt vrijedan 2,2 milijarde dolara (Mogilevski, 2019, cit. prema Akmoldoev, 2022: 7).

Kineska prisutnost u energetske sektoru ostvarila je jedan zapažen projekt u Kirgistanu. „Datka - Kemin“ dalekovod, dug 400 kilometara omogućio je provod električne energije od Toktogula prema Jalalabad regiji i izvoz energije prema Kazahstanu (Krasnopsky, 2022: 185). Implementacija novih transportnih puteva u Tadžikistanu otežana je nepristupačnim terenom diljem Pamirske visoravni. Unatoč tomu, Kina je uspješno financirala projekte povezivanja Dušanbea i Khujanda, dvaju najvećih tadžikistanskih gradova i Lolazor - Khotlon, Sjever - Jug dalekovode koji su Peking koštali otprilike pola milijardi dolara (Krasnopsky, 2022: 250). Investiranje u tadžikistanski energetske potencijal indirektno ide u korist Kini. Financiranje takvih projekata omogućilo bi uvoz jeftinije električne energije iz Tadžikistana. Rashid Ghani Abdullo ističe kako tadžikistansko bogatstvo energetske izvorima može biti od

koristi za Peking. Shodno tomu, Peking je motiviran za unaprjeđenjem lokalne infrastrukture (2015b). Modernizacija bi uostalom ubrzala priljev energetske resursa prema Kini. Nadalje, Kina je shvatila kako je jedini put kopnene povezanosti Tadžikistana moguć kroz izgradnju tunela. Shakhristan tunel još jedna je poveznica Dušanbea i Khujanda te taj projekt iznosio je oko 280 milijuna dolara (Krasnopolsky, 2022: 139).

Kineske investicije u Tadžikistanu mogu se okarakterizirati kao dvosjekli mač za nacionalni prosperitet ove planinske države. Pozitivna točka kineskih investicija utemeljena je na jednostavnijoj povezanosti između gradova. S druge strane, Kina je dodatno zarobila Tadžikistan pod svoju sferu na način da navedeni projekti ne nastoje izgraditi regionalnu povezanost, već dodatno izolirati sukobljenu srednjoazijsku podregiju Ferganske doline (Krasnopolsky, 2022: 140). Ovakva strategija aktivirala bi ovisnost Kirgistanu i Tadžikistanu o Kini, a i dodatno bi ih oslabila s obzirom na to da u određenim dijelovima dviju država BRI nije prezentiran kakvim bi inicijalno trebao biti.

Idući bitan čimbenik u promatranju kineskih odnosa prema Kirgistanu i Tadžikistanu odnosi se na količinu trgovinske razmjene. S obzirom na to da Kirgistan i Tadžikistan imaju najslabiju regionalnu ekonomiju, očekuje se najmanji obujam razmjene s Kinom. Iznos kineskih uvoza iz dviju zemalja iznosi manje od 90 milijuna dolara (Berdiyev i Can, 2020: 22). Nesrazmjernost je u području izvoza i uvoza veoma velika. Između 2015. i 2018. godine, izvoz kineske robe u Tadžikistan i Kirgistan bilježi kontinuirane brojke od otprilike prosječno, 1,5 milijardi za Tadžikistan, odnosno 5,5 milijardi dolara za Kirgistan (World International Trade Solution, 2020, cit. prema Can i Berdiyev, 2020: 23). U 2022. godini, kineski izvoz robe znatno je uznapredovao vrijednošću od 15,42 milijarde dolara za Kirgistan, odnosno 2,22 milijarde za Tadžikistan (Tradingeconomics.com, 2022b, Tradingeconomics.com, 2022c). Kineski uvoz robe sasvim logično je niži u usporedbi s izvozom prema dvjema državama. U 2022. Kina je uvezla robu vrijednosti od 81,66 milijuna dolara iz Kirgistanu (Kudryavtseva, 2023). Tadžikistanski uvoz robe u istom periodu iznenađujuće premašuje brojku susjeda s vrijednošću od 381,75 milijuna dolara (Tradingeconomics.com, 2022d). Može se primijetiti da je Kirgistan u ranijem periodu ostvarivao znatno veći prihod, a 2022. god. situacija se promijenila pa je Tadžikistan uvelike premašio kirgistanke brojke.

Tablica 5. Kineski izvoz i uvoz robe prema Kirgistanu i Tadžikistanu (2015.-2018./2022.)

Kineski izvoz robe (mlrd. \$)					
Godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2022.
Kirgistan	4,282	5,605	5,336	5,546	15,42
Tadžikistan	1,795	1,725	1,301	1,425	2,22
Kineski uvoz robe (mil. \$)					
Godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2022.
Kirgistan	58,75	71,23	87,05	54,35	81,66
Tadžikistan	52,03	31,24	46,73	76,8	381,75

Izvor: Berdiyev, Ahmet i Can, Nurettin, 2020: 23, World International Trade Solution, 2020, Tradingeconomics.com, 2022b, Tradingeconomics.com, 2022c, Tradingeconomics.com, 2022d, Kudryavstveva, 2023

Neuravnotežen omjer kineskog uvoza i izvoza (tablica 5.) prema kojemu dvije srednjoazijske države mnogo više uvoze u odnosu na izvoz prema Kini, ukazuje na dugotrajne probleme u ekonomskim odnosima s Kinom. Koncept zaduživanja fenomen je kineske vanjske politike čime Kina ulijeva enormne količine novca u države slabije ekonomije investicijama ili uvozom robe. Znajući da države neće biti u mogućnosti otplatiti dug, Kina uspostavlja ultimatum koji države duboko povezuje s kineskim utjecajem.

Kirgistanski dug prema Kini iznosi 44% od ukupnog vanjskog duga države (Akmoldoev, 2022: 9). Tadžikistanski dug prema Kini premašuje polovicu ukupnog duga, a iznosi 60% ukupnog vanjskog duga (Dzamukashvili, 2022). Kineska strategija zamke duga dugoročno gledano omogućuje jačanje kineskog utjecaja nad regijom. Tadžikistan je dio otplatio ustupanjem dijela graničnog teritorija između dviju država u zamjenu za financijsko otplaćivanje duga (Dzhuraev, 2019: 25). Prema tomu, dug potencijalno može dovesti i do opasnosti po teritorijalni integritet navedenih država. Time novi element ovog vanjskopolitičkog mehanizma direktno prodire u srž suvereniteta jedne države. Rizik je time dodatno povećan priljevom kineske radne snage i nacionalnih kompanija u dvjema državama. Primjerice, intenzivirani porast BRI aktivnosti u Tadžikistanu privukao je oko 400 kineskih kompanija koje aktivno provode planirane projekte (Ramezani i Devonshire-Ellis, 2023). Porast zainteresiranosti kineskog ulaganja u Tadžikistan, rastući broj kineskih kompanija i njihovo ulaganje u modernizaciju lokalne infrastrukture mogao bi dovesti tadžikistansku vlast do ovisnosti o Kini.

Usporedno s Kazahstanom, Kirgistan i Tadžikistan u velikoj su opasnosti od upadanja pod kineski „protektorat“. Diplomacija zamke duga inficirala je već dovoljno oslabljena gospodarstva dviju država. Kineska modernizacija lokalne energetske i transportne infrastrukture unaprijedila je dvije države, no porast vanjskog duga doveo ih je do navezanosti na kineski utjecaj. Uostalom, Kirgistanu i Tadžikistanu nepovoljan geografski položaj i nerazvijeno nacionalno gospodarstvo onemogućuju udaljavanje od kineskih interesa u skorijoj budućnosti.

5. Usporedba ruskog i kineskog vanjskopolitičkog djelovanja

U ovome dijelu rada, provedena je komparacija ruske i kineske vanjske politike prema regiji s naglaskom na Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan. Usporedba kineskog i ruskog djelovanja i uspostavljanja utjecajnosti sagledana je kroz ulogu EAEU-a, odnosno SCO-a. Također, analizirano je kako kineska prisutnost u trima državama utječe na rusku meku moć.

Najprije je potrebno istaknuti veliku intervalnu razliku između RF-a i Kine u odnosima s trima državama regije. Rusija, unatoč transformaciji državnog ustrojstva iz carstva u komunističku diktaturu, a zatim u autoritarni režim očuvala je konzistentnu tradicionalnu ulogu nadmoći nad regijom. Kina također ima dugu ali nekontinuiranu povijest s državama regije. Suvremena Inicijativa Pojasa i puta, svrstava je u novu i rastuću utjecajnu silu u Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu. Upravo zbog toga, kinesko djelovanje u regiji može se definirati „kineskom prisutnošću“ i jednostavno može evoluirati u vanjskopolitičku meku moć ukoliko se Kina zadrži na duži period u regiji. Unatoč tomu, obje države primjenjuju kulturalne i ekonomske čimbenike meke moći. Uslijed analize triju država, kulturalni faktor uočljiviji je iz ruskog primjera prema srednjoazijskim državama, dok Kina pretežno usmjerava svoje ciljeve kroz ekonomske faktore. No, pritom ne treba umanjiti važnost manje dominantnog ruskog ekonomskog, odnosno kineskog kulturalnog faktora u vanjskoj politici dviju država. Stoga, u obzir se uzimaju ruska EAEU i element Ujgura u XUAR-u na samom istoku Srednje Azije.

Euroazijska ekonomska unija ruski je ekvivalent SCO-u. Zajedno s čimbenicima poput robne razmjene i investiranja u infrastrukturu, predstavljaju glavne elemente ruskog ekonomskog djelovanja u Srednjoj Aziji. Cilj EAEU obrazložen je jačanjem nacionalnih ekonomija postsovjetskog prostora i jačanja kompetitivnosti između država članica (Yerimpasheva i dr., 2022: 178). EAEU naglašava rusku potrebu za ekonomskim nadgledanjem regije što se najbolje odražava kroz tradicionalni mehanizam unutar ekonomskih

organizacija u postavljanju jednakih tarifa na robu. Ruska vanjska strategija, prema tomu, iskorištava srednjoazijske države bogate prirodnim resursima i na njima zarađuje više nego što bi one same zaradile od izvoza. Time se otvara prostor sumnjičavosti prema ruskim dobronamjernim interesima u analiziranim državama. Nadalje, nedostatak EAEU-e vidljiv je i u nestabilnosti postsovjetskog prostora (Yerimpasheva i dr., 2022: 182). RF prebacuje fokus iz jednog dijela bivšeg SSSR-a u drugi uslijed stalnih međudržavnih konflikata što joj onemogućuje u potpunosti se posvetiti srednjoazijskoj regiji. Nadalje, cjelokupni BDP država članica EAEU (uključujući RF) pet je puta manji od kineskog BDP-a (Yerimpasheva i dr., 2022: 180). Privlačnost kineskih financijskih mogućnosti ovime dodatno ugrožava rusku ekonomsku ulogu kroz EAEU-u omogućujući jednostavniji prodor kineskog kapitala u Kazahstan ali i slabi Kirgistan i Tadžikistan. Unatoč tomu, ruski kulturalni faktori stabilno su utemeljeni u trima državama usred dugotrajne tradicije ruskog vodstva nad trima državama. Ruski je jezik raširen pa ga većina stanovništva primjenjuje u svakodnevnicima. Uostalom, ruska meka moć također se temelji i na rastućim medijskim servisima u širenju proruskog ideologije nad cjelokupnim stanovništvom.

Kineska prisutnost u Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu dominantno je ekonomske prirode na što ukazuje BRI projekt na kojemu je zasnovana cjelokupna kineska vanjska politika prema zapadu. BRI projektom raste kineska meka moć tako da ulažu u visokobudžetne projekte diljem Srednje Azije, ali i u ostalim azijskim regijama da bi se povezali sa zapadnim svijetom. Modernizacija prometne i energetske infrastrukture važan je čimbenik u Srednjoj Aziji. Ovisnost triju država o Kini, ostvarena je uspješnom kineskom diplomacijom zamke duga koje posebice Kirgistan i Tadžikistan nisu u mogućnosti otplatiti isti.

Slučaj turkijskog naroda Ujgura u XUAR-u pretežito je sigurnosne i kulturalne naravi s prikrivenim ekonomskim faktorom. Poveznica između BRI-a i Ujgura očitovana je kineskim ugnjetavanjem ove skupine naroda srodne susjednim srednjoazijskim turkijskim narodima. CCP Ujgure smatra izuzetno religioznom etničkom skupinom koja bi secesionističke zahtjeve jedino mogla izvršiti terorističkim aktivnostima. Kako bi BRI uopće funkcionirao, kineske vlasti započele su s masivnim infrastrukturnim investicijama u jednu od najsiromašnijih regija u kojoj su Ujguri većina. Ekonomska i infrastrukturna razvijenost XUAR-a povećala bi vrijednost trgovinske razmjene s državama Srednje Azije (Pantucci, 2019: 204). Strateška važnost BRI projekta motivira CCP u jačanju represije nad Ujgurima. Tijekom kineskog moderniziranja XUAR-a, medijska ekspanzija BRI-a i katastrofalne sudbine Ujgura paralelno su rasli. Međutim, Kina zaobilazi ozbiljnije sankcije iako otvara reedukacijske

koncentracijske logore u kojima muči Ujgure. Represija nad Ujgurima prolazi nezapaženo i u islamskom svijetu jer pojedine države Srednje Azije i Jugoistočne Azije ovise o enormnim kineskim investicijama kroz BRI projekte. Geostrateška važnost ujgurske regije predstavlja poveznicu između Kine i susjednih srednjoazijskih država. Ujgursko pitanje potaknulo je kreiranje SCO-a. Inicijalno je predstavljena kao sigurnosna međunarodna organizacija u borbi protiv terorizma (Sim i Aminjonov, 2022: 6). Drugim riječima, u borbi protiv Ujgura. Nadalje, pekinška briga utemeljena je na secesionizmu i porastu religijskog ekstremizma u XUAR-u (Sim i Aminjonov, 2022: 6). Kineski i ruski strah od porasta ekstremizma u Srednjoj Aziji zajednička je značajka. Rusi su nastojali proširiti svoj utjecaj da bi neutralizirali afganistanske talibane kako bi se spriječio daljnji prodor islamista. Kinezi primjenjuju brutalnije tehnike prilikom gašenja ujgurskih težnji o neovisnosti.

Rusko-kineski odnosi u regiji mogu se okarakterizirati kroz suradnju i prevlast nad Srednjom Azijom. RF i Kina zajedno su osnovale ekonomsko-sigurnosnu organizaciju SCO 2001. godine. Sino-ruska suradnja očitovana je također u stajalištu prema SAD-u. Tradicionalni anti-američki/zapadni stav dviju država produbio se i kroz međusobno partnerstvo što je dodatno uvuklo države Srednje Azije da prihvate ista stajališta (Pourcelot, 2010: 239). Važno je naglasiti kooperacijski efekt vanjskopolitičke suradnje prema srednjoazijskoj regiji u smislu da vesternizacija, odnosno demokracija ne smiju do nje doprijeti. Nestabilni i ovisni nedemokratski režimi regije u interesu su za obje sile ukoliko žele održati utjecaj nad regijom. Uostalom, RF-u i Kini nije u cilju pojačati iranski ili turski utjecaj u regiji što također smatraju prijetnjom vlastitim interesima (Pourcelot, 2010: 239-240). Povezivanje EAEU s ekonomskim BRI-om, uvelike je poboljšala trgovinsku razmjenu dviju sila. Tri godine nakon (2018. god.) kinesko-ruskog sporazuma za osnaživanjem suradnje između EAEU-e i BRI-e izvoz i uvoz robe iz jedne države u drugu gotovo je ekvivalentno iznosio 25 milijardi dolara (Aksenov i dr, 2022). Situacija se nije promijenila niti nakon ruske invazije na Ukrajinu. RF je gotovo polovicu svog izvoza usmjerila prema istočnom susjedu (Ioannou i dr., 2023). Kinesko-rusko partnerstvo temelji se na protudemokratskim vrijednostima konkurentnoga im zapada. Referirajući se na Srednju Aziju, kinesko-ruska suradnja zahtijeva neutralizaciju zapadnog utjecaja prema Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu.

Suprotno rusko-kineskoj kooperaciji uočavaju se i trzavice uzrokovane potencijalnim kineskim uzdrmanjem ruske meke moći u ovim državama. Kina sve više ulazi u prostor ruske meke moći zbog čega, unatoč kooperaciji dviju država, postoji i rivalstvo među njima. BRI projekt uzrokovao je modernizacijski napredak diljem analiziranih država u čemu je

Rusija prethodnih desetljeća stagnirala. Osnaživanje na relaciji Kina - Kazahstan/Kirgistan/Tadžikistan putem revitaliziranog Puta svile rezultiralo je prijateljstvom prema Moskvi mogućim gubitkom tržišta već i političkog utjecaja (Aksenov i dr., 2022). Dodatan faktor destabiliziranja ruskog utjecaja u regiji na razini je i sigurnosnog sektora u kojemu bi RF tradicionalno trebala biti najvažniji širitelj moći. Kineska ekspanzija u svim područjima odnosa prema trima državama, posebice Kirgistanu i Tadžikistanu stvorila je alternativni izvor suradnje nasuprot ruskome (Freeman, 2017: 13).

Uspriko suradnji dviju država, kineski BRI zaobilazi Rusiju u partikularnim koridorima nastojeći ju izuzeti od ekonomskog prosperiranja. Cilj kineskog mega projekta očigledno ne smatra Rusiju potpunim dijelom ove inicijative. Unatoč partnerstvu dviju velikih sila uočava se kinesko iskorištavanje nepogodne situacije u koju se Rusija upustila nakon neuspješne invazije na Ukrajinu. Ekonomske sankcije destabilizirale su rusku privlačnost u Srednjoj Aziji zbog čega je Kina profitirala. Uostalom, ruska meka moć na istom je putu da oslabi nakon ruske invazije. U odnosu na Rusiju, Kina djeluje kao stabilan politički akter zbog čega dodatno može postane primarni partner srednjoazijskih država. Trenutku kineska prisutnost u regiji može mnogo ponuditi regionalnim državama što se očituje kroz ogromne investicije u prometnoj i energetskej infrastrukturi. Rusija je previše opterećena financiranjem rata što omogućuje državama Srednje Azije da počnu djelovati kao samostalni akteri. Upravo ova situacija omogućuje ubrzani kineski prijelaz iz prisutnosti u meku moć.

6. Zaključak

Regija Srednje Azije označava iznimno privlačnu sredinu vanjskim akterima u kreiranju snažnog utjecaja. Bogate zalihe prirodnih resursa poput nafte, prirodnog plina, zlata i aluminija plodno su tlo u širenju partnerskih veza s ostatkom svijeta. Tradicionalni vođa regije Rusija i ubrzano rastuća Kina najvažnije su vanjske sile nad ovom regijom. Analizirana su tri slučaja: Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan te je kompariran utjecaj ruske meke moći, odnosno nove kineske prisutnosti nad trima analiziranim državama.

Analiza ovoga rada pokazala je kako ruska meka moć blago opada uslijed rasta kineske prisutnosti u trima država. Taj fenomen zapravo je ubrzala neuspješna ruska invazija na Ukrajinu. Ekonomske sankcije i agresivni narativi prema bivšim sovjetskim republikama smanjili su rusku popularnost u Srednjoj Aziji. Unatoč blagom opadanju ruske meke moći još uvijek se ne može pretpostaviti da će Kina postati dominantna sila u regiji, no postoje naznake

toga. Nadalje, kineska prisutnost još uvijek je novi fenomen u sferi vanjske politike triju država. Stoga je potrebno mnogo vremena i truda da se kineska prisutnost pretvori u meku moć. RF je tradicionalni i kontinuirani vanjski lider u regiji. Dodatno tomu, rusko vladanje nad regijom kroz monarhistički, totalitarni režim, a zatim kroz bliske odnose tijekom autoritarnog režima zacementirali su i osnažili ruski kulturalni aspekt meke moći. Poznavanje ruskog jezika, kulture i praćenja medija i dalje čini RF privlačnom velikom broju tadžikistanskih i kirgistanstanskih radnika te znatnom dijelu kazaških studenata.

Teško je za očekivati „revolucionarnu“ promjenu i kinesko pretjecanje ruske kulturne meke moći nad trima državama, no u ekonomskim čimbenicima, situacija je znatno drukčija. U obzir treba uzeti izuzetno lošu ekonomsku poziciju Kirgistanstana i Tadžikistanstana te njihov niži životni standard u odnosu na Kazahstan pri čemu ekonomski utjecaj s istoka vrlo jednostavno može zamijeniti rusku ekonomsku meku moć. Kina je već pokazala svoje namjere postavljanjem susjednih srednjoazijskih država u središte svog divovskog projekta (Ekonomske) Inicijative pojasa i puta koji preslikava drevne prometne pravce starog Puta svila. Enormna ulaganja u ekonomsko-sigurnosni pojas regije poboljšavanjem cestovne, željezničke i dalekovodne infrastrukture u dugoročno bi trebale rezultirati napretkom triju analiziranih država. Takvo nešto RF-u zasigurno ne ide u korist ukoliko bi se usporedila zastarjela sovjetska infrastruktura s kineskom moderniziranom infrastrukturom.

Nadalje, kinesko motivirani projekt BRI-a donekle utječe na rusko opadanje meke moći ali i na rastuću sumnjičavost dvaju protuzapadnih partnera. Ograničavanjem RF-a iz kineskog revitaliziranog Puta svila primarno onemogućuje rusko prosperiranje istim. Drugi važan čimbenik ovakvog kineskog poteza bazira se na blagom izoliranju RF-a od Srednje Azije. Kina istovremeno ekonomski nastoji povezati tri države bliže sebi. Moderni BRI pravci bit će od velike važnosti za prijevoz i razmjenu dobara u odnosu na zastarjelu rusku infrastrukturu što bi moglo rezultirati srednjoazijskim fokusom na moderniju infrastrukturu. Ekonomski utjecaj Kine vrlo lako može se preoblikovati u fenomen meke moći pri čemu sve tri navedene države bivaju ovisnije o kineskom priljevu investicija i kapitala.

Meku moć Kina već postupno prikazuje notornom strategijom zamke duga u koju su upali nestabilni Kirgistan i Tadžikistan. Nemogućnost otplate duga bez imalo sumnje učinit će dvije države manje otvorenima u pronalasku alternativnih partnerskih opcija izvan RF-a i Kine. S druge, strane Kazahstan se već polako promiče kao subregionalna sila s rastućom ekonomijom zbog čega ne ovisi u potpunosti o velikim silama pa može pregovarati s istima. U odnosu na jugoistočne susjede Kazahstan bi se mnogo izvući iz ruske meke moći, no to može

donijeti ozbiljne implikacije po suverenitet države. Referirajući se na rusku invaziju u Ukrajinu prošle godine i trajnost konflikta, Kazahstan je svjestan da ruska meka moć jednostavno može postati tvrda moć. Ako žele oslabiti ruski utjecaj, kazahstanske vlasti trebaju djelovati sporo i neprimjetno što bi dovelo do slabljenja RF-a u Kazahstanu.

Kirgistan i Tadžikistan su udaljeniji od izravnog ruskog utjecaja, ali nepovoljan geografski položaj i slabi diplomatski utjecaj održat će ih pod podijeljenom kineskom i ruskom orbitom. Rusija je jedan od glavnih trgovinskih partnera dviju država i znatan dio novčanih naknada radnika u inozemstvu puni BDP dviju država. Sve u svemu, potrebno je pratiti daljnji razvoj situacije u regiji jer će kineski utjecaj godinama rasti pa će postati jasnije koliki će utjecaj imati na rusku meku moć prema Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu, ali i prema Turkmenistanu i Uzbekistanu. Trenutno Kina ide k dominaciji u ekonomskom području nad regijom, dok RF zadržava prednost u kulturalnim aspektima. Iako ruska meka moć blago opada, odnos dviju sila u stepskim krajevima moguće je definirati i simbiotskim odnosom. Kina je predvodnik ekonomskih čimbenika, dok Rusija predvodi kulturalne i sigurnosne čimbenike u Srednjoj Aziji. Odnos Kine i Rusije stoga je moguće promatrati i kroz nedemokratsku koaliciju čija je svrha sadržana u očuvanju nadzora nad Srednjom Azijom.

7. Literatura

- Abdullo, Rashad Ghani (2015a) "Soft Power of the Russian Federation and its projection for Tajikistan do not yet pose a serious threat". *Cabar.asia* 27. srpnja 2015. <https://cabar.asia/en/rashid-ghani-abdullo-soft-power-of-the-russian-federation-and-its-projection-for-tajikistan-do-not-yet-pose-a-serious-threat-2>. Pristupljeno 31. svibnja 2023.
- Abdullo, Rashad Ghani (2015b) Tajikistan and the "Economic belt" of the Great Silk Road. *Cabar.asia* 11. rujna 2015. <https://cabar.asia/en/rashid-ghani-abdullo-tajikistan-and-the-economic-belt-of-the-great-silk-road-2>. Pristupljeno 31. svibnja 2023.
- Adrianoplegroup.com (2019) The Dry Port of Khorgos: Zone Overview. <https://www.adrianoplegroup.com/post/the-dry-port-of-khorgos-zone-overview#:~:text=The%20Khorgos%20Gateway%20and%20Dry,capacity%20to%20hold%2018%2C000%20containers>. Pristupljeno 1. lipnja 2023.
- Akmoldoev, Kiyalbek (2022) How realistic is Belt and Road Initiative for Kyrgyzstan and Central Asian Countries? *Ordnungspolitische Diskurse* 5: 2-15.
- Aksenov, Gleb i dr. (2022) Going Against the Traditional Economic Tide: The Role of Russia in China's BRI. *SunText Review of Economics & Business* 3(1): 154-163.
- Berdiyev, Ahmet i Can, Nurettin (2020) The Importance of Central Asia in China's Foreign Policy and Beijing's Soft Power Instruments. *Central Asia and the Caucasus* 21(4): 15-24.
- Bifolchi, Giuliano (2023) Economic Cooperation and Security: Russia pushes Tajikistan's Entry into the EAEU. *SpecialEurasia* 8. lipnja 2023. <https://www.specialeurasia.com/2023/06/08/russia-tajikistan-eaeu/>. Pristupljeno 26. kolovoza 2023.
- Bitabarova, Assel G. (2018) Unpacking Sino-Central Asian engagement along the New Silk Road: a case study of Kazakhstan. *Journal of Contemporary East Asia Studies* 7(2): 149-173.
- Caron, Jean-François (2019) *Kazakhstan and the Soviet Legacy: Between Continuity and Rupture*. Singapur: Palgrave Macmillan Singapore.

- Cornell, Svante E. i dr. (ur) (2021) *Political and Economic Reforms in Kazakhstan Under President Tokayev*. Washington: Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program.
- Diener, Alexander C. (2005) Kazakhstan's Kin State Diaspora: Settlement Planning and the Oralman Dilemma. *Europe-Asia Studies* 57(2): 327-348.
- Dzamukashvili, Soso (2022) Tajikistan's Costly Chinese Loans: When Sovereignty Becomes a Currency. *Gfsis.org.ge* 9. rujna 2022. <https://gfsis.org.ge/blog/view/1491>. Pristupljeno 5. lipnja 2023.
- Dzhuraev, Emilbek (2019) 'Multi-vectoral' Central Asia On the Other Side of Major Power Agendas. U: Frappi, Carlo i Indeo, Fabio (ur) *Monitoring Central Asia and the Caspian Area: Development Policies, Regional Trends, and Italian Interests* (str. 15-33). Venecija: Edizioni Ca' Foscari - Digital Publishing.
- Engvall, John (2014) Kyrgyzstan and Tajikistan: Next in Line. U: Starr, Frederick S. i Cornell, Svante E. (ur.) *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents* (str. 110-121). Central Asia-Caucasus Institute: Washington D.C i Stockholm.
- Freeman, Carla P. (2017): New strategies for an old rivalry? China–Russia relations in Central Asia after the energy boom. *The Pacific Review* 1-20.
- Harutyunyan, Aghavni A. (2022) China-Kazakhstan: Cooperation within The Belt and Road and Nurly Zhol. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies* 16(3): 281-297.
- Heavens, Louise (2022) Russian court lifts suspension for Caspian pipeline operations. *Reuters.com* 11. srpnja 2022. <https://www.reuters.com/business/energy/caspian-pipeline-fined-russia-suspension-lifted-2022-07-11/>. Pristupljeno 24. svibnja 2023.
- Hudson, Victoria (2022) The impact of Russian soft power in Kazakhstan: creating an enabling environment for cooperation between Nur-Sultan and Moscow. *Journal of Political Power* 15(3): 469-494.
- Inozpress.kg (2022) Tajikistan trades more \$5 bln in 2022. <http://inozpress.kg/en/tajikistan-trade-almost-5-5-billion-in-2022/#:~:text=The%20volume%20of%20imports%20amounted,%2C%20and%20>

- [China%E2%80%9324965%20million](#) 2. studenog 2022. Pristupljeno 31. svibnja 2023.
- Ioannou, Demesthenes i dr. (2023) A year of international trade diversion shaped by war, sanctions, and boycotts. *Ecb.europa.eu* 12. travnja 2023. <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog.230412~1d6e657dd5.en.html#:~:text=Russia's%20global%20trade%20has%20been,half%20of%20Russia's%20goods%20imports>. Pristupljeno 6. lipnja 2023.
- İpek, Pinar (2007) The Role of Oil and Gas in Kazakhstan's Foreign Policy: Looking East or West? *Europe-Asia Studies* 59(7): 1179–1999.
- Keller, Shoshana (2020) *Russia and Central Asia: Coexistence, Conquest, Convergence*. Toronto: University of Toronto Press.
- Kosowska, Katarzyna i Kosowski, Piotr (2022) Energy Security of Hydropower Producing Countries—The Cases of Tajikistan and Kyrgyzstan. *Energies* 15(21): 1-28.
- Krasnopolsky, Peter (2022) *China, Russia and Central Asian Infrastructure : Fragmenting or Reformatting the Region?* Singapur: Palgrave Macmillan Singapore.
- Kudryavtseva, Tatyana (2023) Data on trade between China and Central Asia differ. *24.kg* 2. veljače 2023. https://24.kg/english/257350_Data_on_trade_between_China_and_Central_Asia_differ/#:~:text=At%20the%20same%20time%2C%20exports,there%20is%20still%20a%20discrepancy. Pristupljeno 5. lipnja 2023.
- Laruelle, Marlene i dr. (2019) Untangling the puzzle of “Russia’s influence” in Kazakhstan. *Eurasian Geography and Economics* 60(2): 211-243.
- Lee, Hong-Sub (2010) Multilateralism in Russian Foreign Policy: Some Tentative Evaluations. *International Area Review* 13(3): 31-49.
- Michel, Casey (2014) Putin's Chilling Kazakhstan Comments. *The Diplomat.com* 3 rujna 2014. <https://thediplomat.com/2014/09/putins-chilling-kazakhstan-comments/>. Pristupljeno 25. svibnja 2023.
- Muratbekova, A.M (2022) Sinology in Kazakhstan: Past and Present. *Bulletin of KazNU. Oriental Studies Series* 3(102): 74-80.

- Musa Kyzy, Alina (2022) Implementation of Russian „Soft-power“ Foreign Policy Strategy in Kyrgyzstan. *Governance and Politics* 1(3): 101-115.
- Newscentralasia.net (2023) Trade between China and Kazakhstan hits record highs surpassing \$24 billion. <https://www.newscentralasia.net/2023/04/20/trade-between-china-and-kazakhstan-hits-record-highs-surpassing-24-billion/>. Pristupljeno 1. lipnja 2023.
- Nye, Joseph S. (1990) *Bound to lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books.
- Nye, Joseph S. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Omeličeva, Mariya Y. i Du, Ruoxi (2018) Kazakhstan's Multi-Vectorism and Sino-Russian Relations. *Insight Turkey* 20(4): 95-110.
- Omeličeva, Mariya Y. (2022) Kazakhstan–Russia Relations in the Wake of the January Unrest. *Russian Analytical Digest*. 278: 9-14.
- Pandey, Ashutosh (2022) Nestabilan Kazahstan je velik rizik za energetska tržišta. *Dw.com* 12. siječnja 2022. <https://www.dw.com/hr/nestabilan-kazahstan-je-veliki-rizik-za-energetska-tr%C5%BEi%C5%A1ta/a-60392513>. Pristupljeno 24. svibnja 2023.
- Pantucci, Raffaello (2019) China in Central Asia: The First Strand of the Silk Road Economic Belt. *Asian Affairs* 50(2): 202-215.
- Ponomarenko, Ludmila i Osipova, Angelina (2021) Modern Trends and Historical Background of Cultural and Humanitarian Cooperation of the Republic of Kazakhstan and the People's Republic of China. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research* 580: 158-163.
- Pourcelot, Thomas (2010) Central Asia at the heart of Russian and Chinese issues. *International Area Review* 13(3): 229-241.
- Pwc.com (2017) Kazakhstan and the New Silk Road. <https://www.pwc.com/kz/en/publications/new-2017/silk-way-publication-eng.pdf>. Pristupljeno 31. svibnja 2023.
- Raidmondi, Pier Paolo (2019) Central Asia Oil and Gas Industry - The External Powers' Energy Interests in Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan. *Fondazione Eni Enrico Mattei (FEEM)* 6: 1-76.

- Ratha, Dilip i Eung, Ju Kim (2022) Russia-Ukraine Conflict: Implications for Remittance flows to Ukraine and Central Asia. *KNOMAD Policy Brief* 17. https://www.knomad.org/sites/default/files/2022-03/KNOMAD_Policy%20Brief%2017_Ukraine-Implications%20for%20Migration%20and%20Remittance%20flows_March%202022.pdf. Pristupljeno 30. svibnja 2023.
- Rferl.org (2017) Rahmon Urges Tajiks To Eschew Hijabs, Beards. <https://www.rferl.org/a/tajikistan-rahmon-hijabs-beards/28610312.html>. Pristupljeno 30. svibnja 2023.
- Satubaldina, Assel (2021) Kazakhstan Presents New Latin Alphabet, Plans Gradual Transition Through 2031. *The Astana Times* 1. veljače 2021. <https://astanatimes.com/2021/02/kazakhstan-presents-new-latin-alphabet-plans-gradual-transition-through-2031/>. Pristupljeno 17. svibnja 2023.
- Schenkann, Nate (2016) Kazakhstan with Russia: Smiling through Gritted Teeth. *Russian Analytical Digest*. 188: 2-5.
- Sim, Li-Chen i Aminjonov, Farkhod (2022) Statecraft in the Steppes: Central Asia's Relations with China. *Journal of Contemporary China*. 2-16. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/10670564.2022.2136937?needAccess=true&role=button>.
- Stat.gov.kz (2023) Foreign trade turnover of the Republic of Kazakhstan (January-March 2023). <https://stat.gov.kz/en/industries/economy/foreign-market/publications/40514/>. Pristupljeno 24. svibnja 2023.
- Tekir, Gökhan (2022) Economic and Political Impacts of the Belt and Road Initiative on Kazakhstan. *International Journal of Arts, Humanities and Social Studies*. 4(3): 60-69.
- Tradingeconomics.com (2022a) Tajikistan exports. <https://tradingeconomics.com/tajikistan/exports#:~:text=Electricity%20is%20the%20third%20most,Russia%2C%20Iran%20and%20Afghanistan.%20>. Pristupljeno 30. svibnja 2023.
- Tradingeconomics.com (2022b) China Exports to Tajikistan. <https://tradingeconomics.com/china/exports/tajikistan#:~:text=China%20Exports%20>

- [20to%20Tajikistan%20was,COMTRADE%20database%20on%20international%20trade](#). Pristupljeno 5. lipnja 2023.
- Tradingeconomics.com (2022c) China Exports to Kyrgyzstan. <https://tradingeconomics.com/china/exports/kyrgyzstan#:~:text=China%20Exports%20to%20Kyrgyzstan%20was,updated%20on%20May%20of%202023>. Pristupljeno 5. lipnja 2023.
- Tradingeconomics.com (2022d) China Imports from Tajikistan. <https://tradingeconomics.com/china/imports/tajikistan>. Pristupljeno 5. lipnja 2023.
- Trendeconomy.com (2022) Kyrgyz Republic | Imports and Exports | World | ALL COMMODITIES | Value (US\$) and Value Growth, YoY (%) | 2011 – 2022. [https://trendeconomy.com/data/h2/KyrgyzRepublic/TOTAL#:~:text=Top%20trading%20partners%20\(import%20sources,7.78%25%20\(749%20million%20US%24](https://trendeconomy.com/data/h2/KyrgyzRepublic/TOTAL#:~:text=Top%20trading%20partners%20(import%20sources,7.78%25%20(749%20million%20US%24) Pristupljeno 31. svibnja 2023.
- Tsygankov, Andrei P. (2013) Moscow's Soft Power Strategy. *Current History* 112(756): 259-264.
- Un.org (2020) International Day of Neutrality 12th December. <https://www.un.org/en/observances/neutrality-day#:~:text=Neutrality%20%E2%80%94%20defined%20as%20the%20legal,is%20critically%20important%20for%20the>
- Vanderhill, Rachel i dr. (2020) Between the bear and the dragon: multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers. *International Affairs* 96(4): 975-993.
- Witte, Michelle (2014) Proposed Changes to Oralman Legislation to Relax Some Settlement Rules. *Astanatimes.com* 28. srpnja 2014. <https://astanatimes.com/2014/07/proposed-changes-oralman-legislation-relax-settlement-rules/>. Pristupljeno 17. svibnja 2023.
- Yerimpasheva, A.T i dr. (2022) Conjugation of the Eurasian economic union and the belt road initiative: the role and place of Kazakhstan. *R-Economy* 8(2): 172-186.
- Zabortseva, Yelena N. (2014) Rethinking the Economic Relationship between Kazakhstan and Russia. *Europe-Asia Studies* 66(2): 311-327.
- Zero.kz (2023) Kazakhstan rating. Internet statistics service. https://zero.kz/period_2592000/. Pristupljeno 23. svibnja 2023.

Zhao, Huasheng (2016) *Central Asia in Chinese Strategic Thinking*. U: Fingar, Thomas (ur)
The New Great Game: China and South and Central Asia In The Era of Reform (str.
171-190). Stanford, CA: Stanford University Press.